

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM

DALI

Tarih Eğitimi Bilim Dalı

**ORTA ÖĞRETİM 9. SINIF TARİH DERS KİTABINDA
BULUNAN ETKİNLİKLERİN VE METİN ALTI SORULARININ
ÇOKLU ZEKÂ KURAMI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Elif ŞAHİN

Danışman

Dr. Öğretim Üyesi Pelin İskender Kılıç

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Haziran, 2019

TELİF HAKKI

2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu Ek Madde 40 hükümleri çerçevesinde (Ek:22/2/2018-7100/10 md.) “*Lisansüstü tezler yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından gizlilik kararı alınmadıkça, bilime katkı sağlamak amacıyla Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından elektronik ortamda erişime açılır.*”

Araştırmacılar tezlerin tamamı veya bir bölümünü yazarın izni olmadan ticari veya mali kazanç amaçlı kullanamaz, yayınlamayaz, dağıtamaz ve kopyalayamaz. Ulusal Tez Merkezi Web Sayfasını kullanan araştırmacılar, tezlerden bilimsel etik ve atıf kuralları çerçevesinde yararlanırlar.

YAZARIN

Adı : Elif

Soyadı : ŞAHİN

Bölümü : Tarih Eğitimi Bilim Dalı

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Orta Öğretim 9. Sınıf Tarih Ders Kitabında Bulunan Etkinliklerin ve Metin Altı Sorularının Çoklu Zekâ Kuramı Açısından İncelenmesi

İngilizce Adı : Examination of Activities and Questions Below The Texts on 9th Grade History Textbook In The Scope of Multiple intelligence Theory

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: .....

İmza: .....

KABUL VE ONAY

Elif ŞAHİN tarafından hazırlanan “Orta Öğretim 9. Sınıf Tarih Ders Kitabında Bulunan Etkinliklerin ve Metin Altı Sorularının Çoklu Zekâ Açısından İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından Bir öge seçin. ile Ondokuz Mayıs Üniversitesi **Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi** Anabilim Dalı, **Tarih Eğitimi Bilim Dalı**’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: (Dr. Öğretim Üyesi Pelin İskender Kılıç)

(Sosyal Bilgiler Eğitimi , Ondokuz Mayıs Üniversitesi) .....

Başkan: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı) .....

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı) .....

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı) .....

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı) .....

Bu tezin **Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi** Anabilim Dalı, **Tarih Eğitimi Bilim Dalı**’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Tarihi: __/__/__

Prof. Dr. Ali ERASLAN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

(İmza ve Mühür)

Babam ve Anneme

TEŞEKKÜRLER

Tez çalıőmam boyunca sabırla, özveriyle daima destek olan, bir sonra ki adım için cesaret veren, araőtırmam süresince karşılaőtığım her sorunu çözmemde bilgi birikimi ve deneyimiyle sıkılmadan yol gösteren değerli hocam ve tez danıőmanım Dr. Öğrt. Üyesi Pelin İSKENDER KILIÇ' a teőekkürlerimi sunuyorum.

Bugüne kadar iyi ve kötü her anımda yanımda olan, maddi veya manevi desteklerini, sevgilerini esirgemeyen annem ve babama teőekkür ederim.

ORTA ÖĞRETİM 9. SINIF TARİH DERS KİTABINDA BULUNAN ETKİNLİKLERİN VE METİN ALTI SORULARININ ÇOKLU ZEKÂ KURAMI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Elif ŞAHİN

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Haziran, 2019

ÖZ

Bu araştırmada, çoklu zekâ kuramının 2018- 2019 Ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Programı'na göre hazırlanan 9.sınıf Tarih ders kitabında yer alan etkinliklere ve metin altı sorulara ne ölçüde uygulandığı ortaya konmuştur. Araştırma iki genel amaç etrafında şekillenmiştir: 9. sınıf Tarih ders kitabında yer alan etkinliklerin zekâ alanlarına göre dağılımı nasıldır? 9. sınıf Tarih ders kitabında yer alan metin altı sorularının zekâ alanlarına göre dağılımı nasıldır? Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi kullanılmış ve veri kaynağı olarak 9. sınıf Tarih ders kitabı seçilmiştir. 9.sınıf tarih ders kitabında yer alan tüm metin altı soruları ve etkinlikler araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Araştırmada etkinlik ve metin altı soruları çoklu zekâ kuramında belirlenen zekâ alanlarına göre incelenmiştir. Kuramda zekâ alanları olarak ise sözel-dil zekâsı, mantık- matematik zekâsı, müzikal-ritmik zekâ, görsel zekâ, sosyal zekâ, içsel zekâ, bedensel-kinestetik zekâ ve doğa zekâsı belirlenmiştir. 9. sınıf Tarih ders kitabında yer alan etkinlik ve metin altı sorularının zekâ alanlarına göre dağılımı analiz edilmiştir. Bu incelemede bedensel-kinestetik zekâ ve doğa zekâsına yönelik etkinlik ve metin altı sorularına yer verilmediği görülmüştür. Öğrenciler için ders kitaplarında tüm zekâ alanlarını geliştirici soru ve etkinliklere yer verilmesine ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Çoklu Zekâ kuramı, Zekâ, Tarih Öğretimi, Metin altı sorusu, Etkinlik.

Sayfa Sayısı : 84

Danışman : Dr. Öğretim Üyesi Pelin İSKENDER KILIÇ

İkinci Danışman :

**EXAMINATION OF ACTIVITIES AND QUESTIONS BELOW
THE TEXTS ON 9TH GRADE HISTORY TEXTBOOK IN THE
SCOPE OF MULTIPLE INTELLIGENCE THEORY**

MS Thesis

Elif ŞAHİN

ONDOKUZ MAYIS UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

June, 2019

ABSTRACT

This study has revealed to what extent the multiple intelligence theory is applied to the activities and questions below the texts on the 9th grade History textbook prepared according to the 2018- 2019 Secondary School History Textbook Curriculum. The research has formed according to two general objectives: What is the pattern of activities on the 9th grade History textbook regarding intelligence fields? What is the pattern of questions below the texts on the 9th grade History textbook regarding intelligence fields? Document review being one of the qualitative research methods was used and 9th grade History textbook has been chosen as data source. All the questions below the texts and activities on the 9th grade history textbook formed the sample of the research. In the study, the activity and the questions below the texts have been addressed according to the intelligence fields determined in the multiple intelligence theory. In the theory; verbal-language intelligence, logical-mathematical intelligence, musical-rhythmic intelligence, visual intelligence, social intelligence, intrapersonal intelligence, physical-kinaesthetic intelligence and nature intelligence were accepted as intelligence fields. The distribution of activities and questions below the texts on the 9th grade History textbook according to the intelligence fields was analysed. In this study, it has been noted that there are no questions regarding physical-kinaesthetic intelligence and nature intelligence. It has been determined that questions and activities to develop all the intelligence fields are required in textbooks for the students.

Key Words : Multiple Intelligence Theory, History Education, Sub-text
question, activity

Number of Pages : 84

Advisor : Dr. Öğretim Üyesi Pelin İSKENDER KILIÇ

Co-advisor :

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI.....	II
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	III
KABUL VE ONAY	IV
TEŞEKKÜRLER	VI
ÖZ.....	VII
ABSTRACT.....	IX
İÇİNDEKİLER	XI
TABLolar LİSTESİ.....	XIII
SİMGELER VE KISALTMALAR	XV
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
I. GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu.....	1
1.1.1 Alt Problemler.....	2
1.2 Çalışmanın Amacı	2
1.3 Çalışmanın Önemi.....	2
1.4 Varsayımlar	3
1.5 Sınırlılıklar	3
1.6 Araştırma ile İlgili Tanımlar	3
İKİNCİ BÖLÜM	5
II. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
2.1 Zekâ	5
2.1.1 Zekâ Testleri.....	7
2.2 Çoklu Zekâ Kuramının Doğuşu.....	9
2.3 Çoklu Zekâ Kuramına Göre Zekâ Alanları	11
2.3.1 Sözel- dil Zekâsı	11
2.3.2 Mantık- Matematiksel zekâ	13
2.3.3 Görsel Zekâ	14
2.3.4 Bedensel- Kinestetik Zekâ.....	16
2.3.5 Müziksel- Ritmik Zekâ.....	17
2.3.6 Sosyal- Kişiler arası Zekâ	18
2.3.7 İçsel Zekâ.....	20
2.3.8 Doğacı Zekâ.....	21

2.4 Tarih Öğretimi ve Çoklu Zekâ Kuramı	22
2.5 Çalışılan Konu ile İlgili Yapılan Araştırmalar	23
2.5.1 Çoklu zekâ kuramıyla ilgili bazı çalışmalar:.....	23
2.5.2 Tarih öğretiminde çoklu zekâ kuramı araştırmaları:	25
2.5.3 Ders kitaplarıyla ilgili araştırmalar:.....	26
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	28
III. YÖNTEM.....	28
3.1 Araştırmanın Modeli.....	28
3.2 Evren ve Örneklem	28
3.3 Verilerin Toplanması	28
3.4 Verilerin Analizi	29
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	30
IV. BULGULAR.....	30
4.1 Birinci Ünite de Bulunan Etkinlik ve Metin altı Sorularına Ait Bulgular ve Yorumlar	30
4.2 İkinci Ünite de Bulunan Etkinlik ve Metin altı Sorularına Ait Bulgular ve Yorumlar	36
4.3 Üçüncü Ünite de Bulunan Etkinlik ve Metin altı Sorularına Ait Bulgular ve Yorumlar	46
4.4 Dördüncü Ünite de Bulunan Etkinlik ve Metin altı Sorularına Ait Bulgular ve Yorumlar	53
4.5 Beşinci Ünite de Bulunan Etkinlik ve Metin altı Sorularına Ait Bulgular ve Yorumlar	62
4.6 Altıncı Ünite de Bulunan Etkinlik ve Metin altı Sorularına Ait Bulgular ve Yorumlar	71
BEŞİNCİ BÖLÜM	78
V. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	78
5.1 Sonuç ve Tartışma	78
5.2 Öneriler	79
KAYNAKÇA	82

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: İncelenen MEB 9. Sınıf Tarih ders kitabındaki soruların çoklu zekâ kuramına göre dağılımı.....	79
---	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Birinci ünite de bulunan etkinlik ve metin altı soruların zekâ alanlarına dağılımı	30
Şekil 2: MEB (s. 16)	32
Şekil 3: Asya Hun Devleti Bayrağı MEB (s. 19).....	34
Şekil 4 : Türkiye Cumhuriyeti Bayrağı. MEB (s. 19).....	34
Şekil 5: MEB (s. 21)	35
Şekil 6: İkinci ünite de bulunan etkinlik ve metin altı soruların zekâ alanlarına göre dağılımı	36
Şekil 7: Yontma Taş Aletler. MEB (s. 29).....	37
Şekil 8: Kil Vazo. MEB (s. 29).....	37
Şekil 9: İlk insanların hayat tarzı (Temsili). MEB (s. 30).....	38
Şekil 10: Göbeklitepe’deki (T) şekilli taş a örnek. MEB (s. 32).....	39
Şekil 11: Çatalhöyük (Konya). MEB (s. 32).....	40
Şekil 12: Çayönü (Diyarbakır). MEB (s. 33)	41
Şekil 13: Yuvarlak planlı kulübe ve Izgara planlı kulübe (temsili). MEB (s. 33)	41
Şekil 14: MEB (s. 36)	42
Şekil 15: Kadeş Savaşı (Temsili). MEB (s. 56)	45
Şekil 16: Üçüncü ünite de bulunan etkinlik ve metin altı soruların zekâ alanlarına göre dağılımı	46
Şekil 17: Şato (Temsili). MEB (s. 68).....	48
Şekil 18 : Veba Salgını (Temsili). MEB (s. 71).....	49
Şekil 19: İlk ve Orta Çağ’ın ticaret yolları. (MEB s. 79).....	51
Şekil 20: Dördüncü ünite de bulunan etkinlik ve metin altı soruların zekâ alanlarına göre dağılımı	53
Şekil 21: Bozkırda Hayvancılık. MEB (s. 106)	57
Şekil 22: Gobi Çölü (Orta Asya). MEB (s. 106).....	57
Şekil 23 : Bozkır MEB (s. 107).....	57
Şekil 24: Orta Asya’dan Türk Göçleri (Kafesoğlu, 1997, s.54- 55). MEB (s. 109) ...	58
Şekil 25: Harita: Orta Asya’dan Türk Göçleri. MEB (s. 109)	59
Şekil 26: Kara Kuvvetleri Birlik Amblemi. MEB (s. 110)	59
Şekil 27: Harita4.10: İlk Türk Devletlerinin komşuları. MEB (s.119)	61
Şekil 28: Çin Seddi. MEB (s. 120).....	61
Şekil 29: Beşinci ünite de bulunan etkinlik ve metin altı sorularının zekâ alanlarına göre dağılımı	62
Şekil 30: Uhud Savaşı’nda Müslümanların çekildiği dağ (Suudi Arabistan). MEB (s. 138).....	65
Şekil 31: Kâbe (Mekke). MEB (s. 140)	66
Şekil 32: Kâbe’nin Anahtarı. MEB (s. 140).....	66
Şekil 33: Biruni (temsili). MEB (s. 164).....	70
Şekil 34: Süleymaniye Camisi. MEB (s. 172)	71
Şekil 35: Altıncı ünite de bulunan etkinlik ve metin altı sorularının zekâ alanlarına göre dağılımı	71
Şekil 36: Kutadgu Bilig (Uygurca). MEB (s. 186)	73
Şekil 37: Tuğrul Bey’in istediği mihrap (temsili). MEB (s. 193)	75
Şekil 38: Süvari (Minyatür). MEB (s. 199)	76

SİMGELER VE KISALTMALAR

MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
YÖK	Yüksek Öğretim Kurumu
TTKB	Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı
S	Sayfa
Yy	yüz yıl
Vb	ve benzeri

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GİRİŞ

Bu bölümde zekâ ve ölçümü, çoklu zekâ kuramı, çoklu zekâ kuramının gelişimi ve ilkeleri, bu kuram doğrultusunda zekâ çeşitleri, çoklu zekâ kuramı ve Tarih ders kitabı üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. Araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve tanımları verilmiştir.

1.1 Problem Durumu

Teknoloji ne kadar ilerlemiş olursa olsun günümüzde ders kitapları eğitim öğretim hayatının temel araç gereci durumundadır. Çünkü ders kitapları, eğitim programına uygun olarak hazırlanır, ülkenin her yerinde öğrenciler tarafından rahatlıkla kullanılabilir ve bilginin özünü ve temelini verir (Halis, 2002, s. 51; Karabağ, 2012, s. 39; Yanpar, 2006, s. 113). Bu nedenle ders kitapları üzerine yapılan çalışmalar ülkemizde ve dünyada devamlılığını sağlamaktadır.

Sosyal bilimler içinde yer alan deney- gözlem vb yöntemlerle yaşantı sağlamanın güç olduğu tarih gibi dersler için ders kitapları öğretmenler ve öğrenciler için ana materyaldir. Bu nedenle ders kitaplarının hazırlanması ayrı bir önem taşır.

Yapılandırmacı eğitim anlayışının hâkim olduğu günümüz eğitim sistemimizde ders kitaplarının da aynı anlayış ile yapılması beklenmektedir. Farklılıkları avantaja çeviren, farklılıkları değişim ve gelişim için kullanmayı gerektiren yeni eğitim programı uygulamadadır. Çoklu zekâ kuramı bu noktada yapılandırmacı yaklaşıma büyük destek sağlayabilecek yapıdadır. Bu araştırma ile aynı öğrenme ortamını paylaşan birbirinden farklı öğrenme şekline ve zekâ türüne sahip bireylerin ders kitaplarını daha rahat, amacına uygun ve verimli kullanma durumları çoklu zekâ kuramı çerçevesinde ele alınacaktır.

1.1.1 Alt Problemler

1. Çoklu zekâ kuramı, Tarih ders kitabındaki etkinlik ve metin altı sorulara ne ölçüde yansıtılmıştır?
2. Ders kitabında, sözel zekâ alanına yönelik etkinlik ve sorulara ne ölçüde yer verilmiştir?
3. Ders kitabında, mantık-matematik zekâ alanına yönelik etkinlik ve sorulara ne ölçüde yer verilmiştir?
4. Ders kitabında, görsel zekâ alanına yönelik etkinlik ve sorulara ne ölçüde yer verilmiştir?
5. Ders kitabında, bedensel-kinestetik zekâ alanına yönelik etkinlik ve sorulara ne ölçüde yer verilmiştir?
6. Ders kitabında, müzikal- ritmik zekâ alanına yönelik etkinlik ve sorulara ne ölçüde yer verilmiştir?
7. Ders kitabında, sosyal-kişiler arası zekâ alanına yönelik etkinlik ve sorulara ne ölçüde yer verilmiştir?
8. Ders kitabında, içsel zekâ alanına yönelik etkinlik ve sorulara ne ölçüde yer verilmiştir?
9. Ders kitabında, doğacı zekâ alanına yönelik etkinlik ve sorulara ne ölçüde yer verilmiştir?

1.2 Çalışmanın Amacı

Bu araştırmada çoklu zekâ kuramının T.C Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan yapılandırmacı eğitim anlayışının temel alındığı “Ortaöğretim Tarih dersi programına” göre hazırlandığı kabul edilen 9. sınıf Tarih ders kitabında bulunan etkinliklere ve metin altı sorularına ne ölçüde yansıtılmış olduğu tespit edilmeye çalışılacaktır.

1.3 Çalışmanın Önemi

Araştırma, ortaöğretim 9.sınıf tarih ders kitabındaki etkinlikler ve metin altı soruların çoklu zekâ kuramı açısından değerlendirilmesi, değerlendirme sonrası görülebilecek eksiklerin ortaya konması, yenilenecek ya da tekrar hazırlanacak ders kitaplarına kaynak olması açısından önemlidir.

Bu araştırma 2018 Ortaöğretim Tarih Dersi Programına göre hazırlanan ve yayınlanan son tarih ders kitabında bulunan etkinlik ve metin altı soruların çoklu zekâ kuramı doğrultusunda ilk incelemesi olması bakımından önem taşımaktadır. Bu bağlamda bu çalışmanın literatüre katkı sağlaması hedeflenmektedir.

1.4 Varsayımlar

Bu çalışmada kullanılan 9. sınıf Tarih ders kitabında bulunan etkinlik ve metin altı sorularının çoklu zekâ kuramı göz önünde bulunularak hazırlandığı varsayılmaktadır.

1.5 Sınırlılıklar

Bu araştırma Ortaöğretim 9. Sınıf Tarih Ders kitabında bulunan etkinlik ve metin altı soruları ile sınırlıdır.

1.6 Araştırma ile İlgili Tanımlar

Öğretim: Öğretim, eğitimin okul içindeki bölümünü kapsayan kısımdır. Diğer bir ifadeyle öğretim, eğitimin okullarda planlı, programlı ve profesyonel kişiler tarafından verilen bölümüdür (Özbay, 2006).

Öğretim Programı: “Eğitim programında gösterilen kazanımların gerçekleştirilmesi için gerekli olan öğretmen, konular, eğitim ortamları, yöntem, teknik, fiziki imkânlar, ders araçları, ölçme ve değerlendirme gibi unsurları kapsayan bir bütündür” (Özbay, 2006).

Tarih: İnsan topluluklarının geçmişte meydana getirdikleri olayları, birbirleriyle olan ilişkilerini, sosyal ve ekonomik durumlarını, yer ve zaman göstererek, sebep sonuç ilişkileri içerisinde, belgelere dayalı olarak, objektif bir biçimde inceleyen bilim dalına denir (Carr, 1994).

Ders kitabı: “Bir derste bilgilerin öğrenciye aktarımı süresince öğrencinin yaş ve bilgi seviyesine uygun, öğretim programları esas alınarak hazırlanmış olan basılı kaynaklara ders kitabı denir”(Tosunoğlu, Aslan, Karakurt, 2001, s. 7).

Program: “Eğitim ve Öğretimin içeriği, araçları, amaçları ve nasıl düzenleneceğini kapsayan bir bütün” (Özbay, 2006, s. 13).

Metin altı sorular: Metnin okuyan tarafından anlaşılıp anlaşılmadığını ya da ne anladığını denetleyen metinle alakalı sorulardır.

Etkinlik: Öğretim programının kazanımlarını gerçekleştirmeye yönelik, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarının dikkate alındığı, öğrencilerin öğrenmelerinde aktif rol üstlenerek birbirleriyle ve öğretmenle etkileşimde buldukları, sonucunda bilgiye ulaşarak ulaştıkları bilgiyi yapılandırdıkları bir öğrenme-öğretme sürecidir. (Özbay, 2006)

Zekâ: Bir ya da daha fazla kültürel yapıda değeri olan bir ürüne Şekil verme ya da problemleri çözüme yeteneğidir (Gardner, 1997).

Geleneksel Zekâ Anlayışı: Zekânın doğuştan geldiğine ve her bireyin belli bir zekâ ile doğup yaşamını onunla sürdürme görüşünün hâkim olduğu ve çocuğun tek bir zekâyâ sahip olup onun bir birey olduğunu göz ardı eden ve her öğrencinin benzer şekilde öğrendiğini kabul eden zekâ anlayışıdır (Bümen, 2002, s. 3).

Çoklu zekâ kuramı: İnsanların sadece IQ testine göre zekâlarının derecelendirilmesinin yanlış olduğunu savunan Howard Gardner tarafından geliştirilen kuramdır. Zekânın sekiz ayrı alanı olduğunu ve öğretim programlarının bu zekâ türleri gözetilerek oluşturulması gerektiğini savunan öğretim- öğrenme kuramı (Saban, 2005).

Gardner'e göre çoklu zekâ kuramı, bireylerin ilgilerini yeteneklerini, gizil güçlerini ortaya çıkararak geliştirebilmeyi hedefleyen, her bir bireyin farklı zekâ alanlarına sahip olduğunu savunan, öğrencilerin öğrenmelerinde fırsatlar ve seçme hakkı sunan, yeni bir eğitimsel düzlemdir (Gardner, 2004, s. 83).

İKİNCİ BÖLÜM

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde çalışılan konuyla ilgili kuramsal çerçeve oluşturulmuş ve literatürde Çoklu zekâ kuramı ile eğitim üzerine yapılmış çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir.

2.1 Zekâ

İnsan yaşamını sürdürebilmesi için birçok ihtiyacını karşılaması gerekmektedir. Yemek yeme, barınma, uyuma vb. ihtiyaçlarının yanında hayatına dair karar verme, kararlarını uygulayabilme ve sonuçlarını değerlendirme gibi ihtiyaçlarının yanında hayatına dair karar verme, kararlarını uygulayabilme ve sonuçlarını değerlendirme gibi ihtiyaçları da vardır. İşte insanların tüm bu ihtiyaçlarının karşılanmasında söz sahibi olan merkez beyindir (Demirel, 2006, s. 4).

Zekânın ne olduğu ve nasıl tanımlanması gerektiği konusu uzun yıllardan beri birçok eğitimcinin ilgi alanını oluşturmuştur. Eğitimciler arasında bir kısım, insanın zihinsel işlevlerini veya performanslarını temel alarak insan zekâsını ölçtüğü varsayılan çeşitli IQ (Intelligence Quotient) testleri geliştirmişlerdir. Geliştirilen bu testlerle testlerin ölçtüğü niteliklere göre zekâyı tanımlamışlardır. Diğer bir kısım da zekâyı bireyin sahip olduğu öğrenme hızı, yeteneği olarak yorumlamıştır.

Zekâyâ ilişkin olarak geliştirilen geleneksel yapıdaki bu anlayış ve “IQ tarzı düşünme” sonucu, insanlar genel olarak iki kategoriye ayrıldı: (1) zeki olanlar ve (2) zeki olmayanlar. IQ testleri de bir bireyin zeki kişiler arasında yer alıp almadığını belirleyen yegane kriter olarak kabul gördü. Yani, bireyin zeki olup olmaması konusunda IQ, tek ve değişmez belirleyicidir. Dahası, geleneksel anlayışa göre, bireyler ya doğuştan zekidir ya da değildir ve onların bu durumunu değiştirebilmek için yapılabilecek hiçbir şey yoktur (Saban, 2005, s. 5).

İnsanların öğrenme hızları, dereceleri ve öğrendiklerini hatırlama süreleri birbirinden farklıdır. Bunların yanı sıra bir konuyu anlama yetenekleri ve bir problemi çözmek için seçtikleri yollar da birbirinden farklıdır. Mesela bir kişiyi, iyi bir metin hazırlayıp güzel bir sunum yapabilirken, bir diğeri çok karmaşık bir problemi çözebilmektedir. Bu özelliklerin tümü zekânın faktörleridir (Sezen, 1998, s. 1).

Daha birçok tanımı yapılmış zekâ konusunda tam bir fikir birliği sağlanamamışsa da tanımlardaki vazgeçilmeyen birkaç öge şöyle sıralanabilir (Kızıltepe, 2007, s. 87):

- Deneden çıkarsama yapma
- Problem çözme
- Çevreye uyum gösterme ve çevreyle bağlantı kurma
- Soyut düşünme
- İlişkileri algılama
- Ustalık ve etkili davranma
- Daha kolay öğrenme
- Var olan bilgileri kullanma

Bilim adamlarının sürekli ilgisini çekmiş ve bu nedenle de araştırma konusu olmuş zekâyâ dair görüşleri iki ana grup altında toplayabilmek mümkündür: Birinci gruba eski anlayış; ikinci gruba ise çağdaş ya da yeni anlayış adını verebiliriz. Bu zekâ anlayışlarını Saban şu şekilde ifade etmiştir:

Zekâyâ İlişkin Eski Anlayış;

- Zekâ, doğuştan kazanılır, sabittir ve bu nedenle de asla değiştirilemez.
- Zekâ, niceliksel olarak ölçülebilir ve tek bir sayıya indirgenebilir.
- Zekâ, tekildir.
- Zekâ, gerçek hayattan soyutlanarak (yani, belli zekâ testleri ile) ölçülür.
- Zekâ, öğrencileri belli seviyelere göre sınıflandırmak ve onların gelecekteki başarılarını tahmin etmek için kullanılır.

Zekâya İlişkin Yeni Anlayış;

- Bir bireyin genetiksel olarak kalıtımla birlikte getirdiği zekâ kapasitesi iyileştirilebilir, geliştirilebilir ve değiştirilebilir.
- Zekâ, herhangi bir performansta, üründe veya problem çözme sürecinde sergilendiğinden sayısal olarak hesaplanamaz.
- Zekâ, çoğuldur ve çeşitli yollarla sergilenebilir.
- Zekâ, gerçek hayat durumlarından veya koşullarından soyutlanamaz.

Zekâ, öğrencilerin sahip oldukları gizil güçleri ve doğal potansiyelleri anlamak ve onları başarmak için uygulayabilecekleri farklı yolları keşfetmek için kullanılır (Saban, 2005, s. 4).

1990'lı yıllarda insan beyni üzerine yapılan çalışmaların hızlanmasıyla elde edilen bulgular pek çok teoremin geçerliliğini yitirmesine sebep oldu. 21. yüzyıla gelindiğinde ise yaşanan tüm tecrübelerden ve beyinle ilgili çalışmalardan yola çıkarak zekâ yeniden tanımlandı. Artık zekâ sözel ya da sayısal derslerden alınan notlara ya da girilen sınavlarda alınan puanlara bağlı değildi (Yavuz, 2005, s. 8; 2009, s. 24).

Okullarda yıllarca zekâyı ölçtüğü düşünölen testlerin etkisi ile sadece sözel ve sayısal zekâ alanına yönelik eğitimler verildi. Çoğu eğitim kurumunda bedensel faaliyetlere ya da müziğe ilgi duyan öğrenciler göz ardı edildi. Öğrencilerin kendilerini ve yeteneklerini keşfetme ortamı bulunmadı, var olan yeteneklerinin de körelmesine neden oldu.

2.1.1 Zekâ Testleri

Zekâ alanında yapılan tartışma ve araştırmaların büyük çoğunluğu zekânın ölçümü ile ilgilidir. Geleneksel düşünce içinde zekânın sözel ve sayısal yeteneklerle ölçüldüğü genel görüş hâkim durumdaydı. Sonraları zekânın bu iki alana indirgenemediği, farklı zekâ alanlarının kabul edildiği çoğul bir zekâ tanımı geleneksel görüşün yerini almaya başlamıştır (Özden, 2009).

Zekâ ile ilgili yeni görüşleri savunanlar, bir kişinin tüm zekâlarının bir test tarafından ölçülemeyecek kadar zengin olduğuna ve tek bir testle hepsinin ölçülmesinin mümkün olmadığına, ölçerken mutlaka bazı yeteneklerin dışarıda kaldığına işaret etmişlerdir (Kızıltepe, 2004, s. 130).

Zekâ testlerinin geçmişi incelendiğinde, ilk olarak Fransız ilköğretim öğrencilerinden öğrenmede zorluk çekenlerin, ayrı bir uygulamaya tabi tutulması sonucunda bir çeşit zekâ testi geliştirildi. Daha sonraları bu test ABD’de IQ testi olarak uygulandı (Boydak, 2001, s. 105).

Bu testler zaman geçtikçe geliştirilerek dünyanın birçok ülkesinde kullanılmıştır. Fakat Piaget geleneksel zekâ anlayışına karşı çıkararak zekâ testlerinden alınan puanların zekâyı ölçemeyeceğini belirtmiştir (Saban, 2004).

Zekâ alanında yapılan araştırmalar sonrası geliştirilen zekâ testleri, zekânın genel veya tek bir özellik olduğu inancından yola çıkmaktaydı. Bu araştırmaların ortak noktası zekâyı matematiksel, sözel, düşünsel becerilerle ölçmeye çalışmasıdır. Zekâ testleri bireyin genel zihinsel faaliyetlerinin gelişim göstergesi olacak bir yapıda bulunmaktaydı. Fakat gelişmeler elde edilip incelendiğinde bu testlerin zekânın tüm niteliklerini değil de bazı faktörleri ölçerek homojen bir yapı kazandığı görülmüştür (Özgüven, 1994).

Zekâ testleri birbirinden farklı yetenek alanlarına göre sorular oluşturularak düzenlenir. Her yaş grubu için farklı testler hazırlanıp geliştirilir ve standartlar belirlenir. Testler uygulanır, elde edilen veriler değerlendirilir ve bireyin zekâ alanı belirlenir. IQ, bireyin bu standart zekâ testlerinden aldığı puanın yaşına bölünmesi ile belirlenmektedir.

Test sonuçlarında bireyin aldığı puanlara bakarak gelecekleri hakkında çıkarımlar yapılması bilimsel açıdan doğru bulunmamaktadır. Zekâ testleri sınırlılıkları nedeniyle bireyin zekâsı hakkında kesin bilgiler verememektedir. Zekâ ile ilgili bilgi verebilmek için bireyle ilgili birçok özelliğini içeren kapsamlı bir bilgi toplama çalışması yapılmalıdır (Erkuş, 1998).

2.2 Çoklu Zekâ Kuramının Doğuşu

Harward Gardner, “Proje Sıfır” kapsamında normal ve yetenekli çocukların bilişsel potansiyellerinin gelişimi ve beyindeki hasarlardan doğan zekâ bozuklukları konusunda araştırma yapmıştır. Beynin farklı bölgelerinden hasarlı bireylerin yapmakta güçlük çektikleri etkinlikleri yapabilmelerinde, beyin diğer bölgeleri tarafından desteklendiğini ve böylece etkinliği gerçekleştirebildiğini görmüştür. Program geliştirme ve değerlendirmede farklı bir yaklaşım sunan bu projenin temel sayıtlısı her çocuğun, bir ya da birkaç alanda gelişim için potansiyele sahip olmasıdır. İşte bu projenin özellikle beyin hasarlı bireyler üzerinde yapılan kısmı Çoklu Zekâ Kuramı’nın doğuşunu sağlamıştır (Demirel, 2006, s. 13).

Çoklu zekâ kuramının temelleri Sperman’ın çift etmen kuramına dayanır. Çoklu zekâ kuramı, Gardner ve meslektaşlarının; dâhiler, öğrenme güçlüğü çekenler ve beyin hasarı geçirmiş kişiler üzerinde çalışmaları ve zekâ konusunda bilinenleri incelemeleri sonucu geliştirilmiştir (Açıkgöz, 2003, s. 283).

Çoklu Zekâ Kuramı, bireylerin öğrenmek ve öğrendiğini göstermek için çeşitli zekâ alanlarına sahip olduğunu savunan bir öğrenme kuramıdır (Gültekin, 2004, s. 29).

Çoklu zekâ kuramı, insanlar arasında zeki olanlar ve zeki olmayanlar şeklindeki sınıflamaya karşıdır. Ayrıca zekâ düzeyinin değiştirilemeyeceği gibi düşünceleri de desteklemez. Kurama göre, insanlarda var olan çeşitli yetenekler birer zekâ alanıdır. Zekâ çoğul ve çok yönlüdür. Sayısal ve sözel yeteneklerin ötesinde çok boyutluluğu içerir (Topses, 2003, s. 62).

Çoklu Zekâ kuramı, tüm insanların zekâ alanlarının tümüne sahip olduğunu öne sürer. İnsanlar yetenekleri hangi alanda fazla ise o alanda yeni şeyler öğrenirken motive olurlar. Motive olabilecekleri alanları içeren faaliyetleri gerçekleştirirken daha hızlı ilerlerler. Bu bakımdan eğitimcilerin öğrencileri kitle halinde motive etmeye çalışmak yerine belirli bir grup yetenekli öğrenciyi kısa zamanda ödüllendirecek faaliyetleri belirlemesi daha yararlı olacaktır (Akbaş, 2006, s. 73).

Yapılan hiçbir aktivite tek bir zekâ bölümüne yönelik değildir, bir alanı temsil edemez. Günlük hayatta yapılan en basit düzeydeki faaliyetler bile farklı zekâ bölümlerine ait becerileri içerir. Bu düşünceden yola çıkıldığında çoklu zekâ

kuramına göre bireyde zayıf olan zekâlar, güçlü olanlarla beraber zaman içinde yükseltilebilir. Bu durum tüm zekâların bir arada kullanılması ile ilgilidir. Birey bir zekâ alanına kısıtlanmamalıdır.

Alanında başarılı bir müzik aleti kullanan sanatçının iyi bir vücut – el koordinasyonu vardır. Dolayısıyla kinestetik ve müziksel zekâyı beraber kullanır. Örneğin; bir sporcu bedensel- kinestetik zekâsını, koşu yaparken, bir kaleci topu yakalarken veya topa vururken; görsel zekâsını bulunduğu sahayı tanırken; sosyal-kişiler arası zekâsını oyun kurallarını öğrenirken ve takımıyla paylaşırken kullanmaktadır (Vural, 2005, s. 232).

Bireyin sahip olduğu yetenekleri ve eğilimleri ortaya çıkartmayı hedefleyen ve zekânın çok boyutlu olduğunu savunan kuramın ilkeleri ise şu şekilde ortaya konmuştur:

- İnsanlar farklı zekâ türlerine sahiptir.
- Her insan aktif olarak kullandığı zekâları ile özel bir karışıma sahiptir. Her insanın kendine özgü bir zekâ profili vardır.
- Zekâlar insanda farklı bir gelişim sürecine sahiptir. Bütün zekâlar dinamiktir.
- İnsandaki zekâlar tanımlanabilir ve geliştirilebilir.
- Her bir zekânın gelişimi kendi içinde değerlendirilmelidir.
- Bir zekânın kullanımı esnasında diğer zekâlardan da faydalanılabilir.
- İnsan gelişimini değerlendiren tüm bilimsel teoriler çoklu zekâ teorisini desteklemektedir.
- Kişisel altyapı, kültür, kalıtım, inançlar, bütün zekâların gelişimi üzerinde etkiye sahiptir.

Bütün zekâlar, insanın kendini gerçekleştirme yolunda farklı ve özel kaynaklardır (Yavuz, 2005, s. 11).

Gardner, zekâyı bir veya birden fazla kültürel çerçeve içinde değerlendiren bir sorun çözme ve ürün yaratma becerisi olarak yorumlamaktadır. Gardner'ın ortaya koyduğu zekâ alanları şunlardır (Gardner,2004, s. XI):

- Sözel- dil Zekâsı
- Mantık- Matematiksel Zekâ
- Görsel (uzamsal) Zekâ
- Müzik (ritmik) Zekâ
- Bedensel- kinestetik Zekâ
- Kişiler arası- sosyal Zekâ
- İçsel Zekâ
- Doğa Zekâsı

Gardner, zekâ alanlarının sadece bunlarla sınırlı kalmayacağını, daha fazla olabileceğini belirtmiştir. Bireylerin bunlardan bir veya birkaçına daha eğilimli olduğunu, bunun nedeninin ise büyük oranda “miras ağı” ve “nöron kalıpları” olduğunu söylemiştir (Yavuz, 2009, s. 27).

Çoklu zekâ kuramına göre zekânın, sanıldığı gibi tek boyutu yoktur. Şimdilik belirlenmiş olan bu sekiz zekâ alanı birbiriyle ilişkilidir ve bir uyum içinde çalışırlar.

2.3 Çoklu Zekâ Kuramına Göre Zekâ Alanları

İnsan zekâsı ile ilgili geleneksel görüşün sınırlılığını fark eden Gardner, yayınladığı “Frames of Mind (Zihin Çerçeveleri)” adlı kitabında bir insanın en az yedi temel zekâ alanları çeşidine sahip olduğunu öne sürmüştür. Gardner, yedi farklı zekâ alanını tanımlamakla beraber bu yedi zekâ alanının insan yeteneklerini tanımlamak için asla yeterli olmadığını ve daha fazla zekâ alanının olabileceğinde belirtmiştir.

2.3.1 Sözel- dil Zekâsı

Sözel- dil zekâsı, bireyin dili bir konuşmacı, bir politikacı gibi sözlü olarak kullanabilme ya da bir şair, bir yazar, bir editör gibi yazılı olarak etkili biçimde

kullanabilme kapasitesidir. Bu zekâ türü bir insanın kendi dilini sözcük dizimine, vurgusuna, gramer yapısına ve kavramları anlamlarına uygun olarak ustalıklı kullanmayı gerektirir. Sözel- dil zekâsına sahip insanlar, kendi duygu ve düşüncelerini etkili şekilde bir başka dilde de anlatıp aktarabilirler. Bu zekâ alanı gelişmiş bireyler konuşarak, okuyarak, işiterek, tartışarak ve başkaları ile etkileşime girerek en etkili şekilde öğrenirler.

Sözel- dil zekâsıyla günlük hayatta sürekli iç içe olduğumuzdan bu zekâ türü, diğer zekâ türlerine oranla geliştirilmesi en kolay olanıdır (Kızıltepe, 2007, s. 93).

Günümüz dünyasında iletişim ve bilgi ağının gelişmesiyle, sözel- dil zekâsı etkin bireyler her alanda bir adım öne çıkmaktadır. Bu kişilerin, yeteneklerini kullanarak birikimlerini insanlara aktarmaları ve etkilemeleri daha kolay olmaktadır. Birçok yazar, sanatçı ve politikacı bu alandaki yetenekleri sayesinde kitleleri peşlerinden sürüklemektedir.

Bu zekâ türü gelişmiş olan bireyler eğitim ortamında şu özellikleriyle ön plana çıkarlar:

- Sözlü iletişim becerileri yüksektir.
- Ustalıklı hikâyeleri, masalları ve fıkraları anlatabilirler.
- Söylenmesi zor olan birçok tekerlemeyi kolayca ezberleyebilir ve tekrarlayabilirler.
- Kendi ana dili dışında başka bir dil veya dilleri öğrenme yeteneğine sahiptirler.
- Yazılı öğelerle görsel öğelerden daha çok ilgilidir.
- Güçlü bir hitap yeteneğine sahiptir. Bunu yaparken dikkat çekici ve ikna edicidir.
- Yaşlılarından gelişmiş bir kelime haznesine sahiptir.
- Konuşarak, yazarak, işiterek ve tartışarak öğrenirler.

- Etkili bir şekilde dinleme, konuşma ve yazma yeteneğine sahiplerdir.
- Türkçe, edebiyat, tarih, felsefe gibi derslerde başarı gösterirler.
- Kitap okumayı çok severler.
- Düşüncelerini, fikirlerini yazılı olarak ifade etme yetenekleri oldukça güçlüdür.
- Belirli bir metne bağlı kalmadan hazırlıksız olarak bir topluluğun önünde konuşma yeteneğine sahiptirler(Bümen, 2005).

2.3.2 Mantık- Matematiksel zekâ

Mantıksal- Matematiksel zekâ, bir bireyin bir matematikçi, bir istatistikçi gibi sayıları etkin kullanabilmesi; mantıksal ve rakamsal ilişkileri fark edebilme, problem çözebilme, neden- sonuç ilişkisi kurabilme ve üst düzey mantık yürütebilme becerilerine hâkim olmasıdır.

Piaget, bu zekâ alanını, çocuk gelişiminin temelinde oturtmuştur. Ona göre mantık- matematiksel zekâ, bilişsel dünyanın içinde bir “yapıştırıcı” görevi üstlenmiştir. Yani tüm zekâ türlerinin gelişiminde etkilidir. Çoklu zekâ kuramının yaratıcısı Gardner, işte bu görüşe karşı çıkarak, tüm zekâların birbirinden bağımsız olarak geliştiğine inanmaktadır (Kızıltepe, 2007, s. 95).

Lazear’a göre bu zekâ sadece sayılarla ilgili değildir. Mantık kısmı da çok önemlidir; ama çoğu zaman göz ardı edilir. Aslında mantık günlük hayatta daha somut bir özellik gösterir. Çünkü cümlelerle, sözle ve yazıyla vücut bulur. Matematik ise soyuttur. Bu zekâ türünün özündeki kapasiteler ise şu şekilde sıralanabilir: soyut yapıları tanıma, tümevarım yoluyla akıl yürütme, tündengelim yoluyla akıl yürütme, bağlantı ve ilişkileri ayırt etme, karmaşık hesaplamalar yapma ve bilimsel yöntemi kullanma (Bümen, 2005, s. 11).

Mantık- matematik zekâ türü gelişmiş bireyler, nesnelere tanımlama, analiz yapma, problem çözmede başarılıdır. Benzer ve farklılıkları ayırt etmekten, karışık resimlerden şekil çıkarmaktan, bulmaca ve problem çözmekten hoşlanırlar.

Bu zekâ türü gelişmiş bireyler eğitim ortamında şu özellikleriyle ön plana çıkarlar:

- Sayısal ağırlıklı derslere daha çok ilgi duyarlar.
- Bulmacalar çözmeyi, satranç veya dama gibi çeşitli stratejik oyunlar oynamayı çok severler.
- Hesaplamalar yapmaya ve sayılarla uğraşmaya heveslidirler.
- Olayların meydana gelişi ve oluşumu hakkında sorular sorarlar ve araştırırlar.
- Bütünden yola çıkarak parçalarda bulunan ince ayrıntılara doğru çıkarımlar yapabilirler
- Parçalardan yola çıkarak bir bütün oluşturabilirler.
- Deneysel çalışmaların yer aldığı fen derslerini severler.
- Matematiksel işlemlerle sık karşılaştığı matematik derslerini severler.
- Makinelerin nasıl çalıştığıyla ve onların mekanizmalarıyla ilgilenirler.
- Teknolojik gelişmeler, bilgisayar oyunları özellikle strateji gerektiren oyunlar ilgisini çeker. (Bümen, 2005)

Geleneksel eğitim anlayışı içinde mantık-matematik zekâsı önemli bir yere sahiptir. Kullanılan zekâ testlerinde sözel zekâyla birlikte ölçülen diğer zekâ türüdür. Gardner çoklu zekâ kuramında sadece bu zekâ türünde başarılı olan kişilerin zeki olarak tanımlanamayacağını; diğerleri gibi bu zekâ alanının da geliştirilebileceğini belirtmiştir.

2.3.3 Görsel Zekâ

Görsel zekâyâ sahip bireyler görsel dünyayı algılayabilme, resim çizebilme, objeleri zihninde canlandırabilme, sözcüklerden önce resimlerle düşünebilme yeteneğine sahiptir.

Bu zekâ türü gelişmiş bireyler, yer, zaman, renk, çizgi, şekil, biçim ve desen gibi olgulara ve bunlar arasındaki ilişkilere duyarlıdır. Bu nedenle olayları ve olguları, resimlerle, grafiklerle, çizgilerle ve renklerle daha iyi ifade ederler (Saban,2005:9).

Resim, grafik ve heykel gibi görsel sanatlar, denizcilik, harita ve mimarlık gibi yüzey ve onun içinde bilginin kullanımını gerektiren durumlar; farklı derinlik ve açılardan nesnelere tasarlama yeteneği gerektiren satranç gibi oyunlar uzamsal zekâ ile ilgilidir. Bu zekânın temelindeki anahtar duyu, görme duyusu ve buna bağlı olarak şekiller tasarlama ve zihinde resimler yaratma yeteneğidir. Uçabildiğimizi iddia ettiğimiz, sihirli yaşantılar geçirdiğimiz ve belki de harika bir macera öyküsünde başkahraman olduğumuz çocukluk düşlerimizde, tamamıyla bu zekâ kullanılır (Demirel, 2005, s. 30).

Bu zekâ türü gelişmiş kişilerde resimler, çizgiler, renkler öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır. Bu zekâ alanına sahip bireylerde aktif imgelem/ hayal gücü, zihinde canlandırma, yer/ yol bulma, grafik temsili, farklı açılardan farklılık ve benzerlikleri tanıma becerileri gelişmiştir.

Bu zekâ türü gelişmiş olan bireylerde şu özellikler ön plana çıkmaktadır:

- Sanatsal etkinliklerde başarılıdırlar.
- Geniş hayal gücüne sahiptirler ve hayal kurmayı severler.
- Yön bulma konusunda oldukça başarılıdırlar.
- Üç boyutlu düşünme becerileri gelişmiştir.
- Ayrıntıları fark ederler.
- Gördükleri görüntüleri net olarak hatırlayabilirler
- Bir yerin, nesnenin ya da kişinin ayrıntılı tasvirini yapabilirler.
- Resim yetenekleri yaşlarına göre gelişmiştir.
- Derste kullanılacak film, slâyt vb. görsel öğeler dikkatlerini çeker.

- Konuyu yazılı metinlerden ziyade resim, grafik ve tablolarla daha kolay anlar.
- Önlerinde bulunan yazılı metinlerin üzerinde çizimler, resimler, karalamalar yaparlar (Saban, 2005).

2.3.4 Bedensel- Kinestetik Zekâ

Bedensel- kinestetik zekâyâ sahip kişiler duygu ve düşüncelerini anlatmak için vücudunu kullanmada ustalığa ve bir cerrah, heykeltıraş gibi ellerini kullanma ve elleriyle yeni şeyler üretme kabiliyetine sahiptir.

Bedensel- kinestetik zekâ alanı, koordinasyon, denge, güç, esneklik ve hız gibi bazı fiziksel yetenekleri ve bu yeteneklerin hepsinin bir arada işlemlerini sağlayan devinimsel nitelikteki bazı özel becerileri de içermektedir. (Saban, 2005, s. 11)

Bedeni zekâ alanı, “koordinasyon, denge, güç, esneklik, hız” gibi fiziksel yetenekleri içermektedir. Bu nedenle bu zekâ alanı gelişmiş bireyler sportif faaliyetlerde başarılıdır. Tabii ki bedeni zekâ sadece sportif faaliyetlerle sınırlandırılmamalıdır. Bir cerrahın ameliyat esnasında gösterdiği el becerisi ya da bir pilotun yaptığı manevralar bu zekâ türüyle ilişkilidir (Bümen, 2005, s. 14; Saban, 2005, s. 11).

Bedeni zekânın özündeki kapasiteler ise şöyle sıralanabilir: Vücut hareketlerini kontrol etme, önceden planlanmış vücut hareketlerini kontrol etme, bedeninin farkında olma, zihin ve beden arasında güçlü bir bağ kurma, pantomim yetenekleri, bedeni tümüyle iyi kullanma (Bümen, 2005, s. 14- 15).

Sporcular, aktörler, cerrahlar, teknisyenler, tamirciler, heykeltıraşlar, el işleri ile uğraşanlar bu zekâ türü gelişmiş kişilerdir.

Modern eğitim anlayışında yaparak yaşayarak öğrenme önemli bir yere sahiptir. Y yaparak yaşayarak öğrenmeye en uygun zekâ türü ise bedeni zekâdır (Özdemir, 2006, s. 26).

Bu zekâ türü gelişmiş bireyler eğitim ortamında şu özellikleriyle ön plana çıkarlar:

- Bir ya da daha fazla sportif faaliyetlerde başarılıdırlar.
- Gördüğü nesnelere dokunma, inceleme, analiz etme eğilimi gösterirler.

- Taklit yetenekleri kuvvetlidir. Gördükleri jest ve mimikleri kolaylıkla taklit ederler.
- El becerisi gerektiren aktiviteleri severler ve başarılıdırlar.
- Çamur, hamur gibi materyallerle uğraşmayı severler.
- Somut öğrenmeye eğilimlidirler.
- Kondisyonları ve vücut kontrolleri üst düzeydir.
- Nesneyi parçalarına ayırmayı ve onları tekrar birleştirmeyi severler.
- Kendi duygu, düşüncelerini anlatmada kendilerine özgü yolları vardır.
- Bir yerde uzun süre kalmazlar, kaldıklarında ise hareket etmeye veya kıyıdanmaya başlarlar.
- En iyi öğrenme yöntemleri yaparak yaşayarak öğrenmedir. (Bümen, 2005; Saban, 2005).

2.3.5 Müziksel- Ritmik Zekâ

Müzik çok eski çağlardan beri toplum yaşamında önemli bir yere sahiptir. Her kültürde farklı formlarda olsa da müziğin var olması onun evrenselliğinin en büyük kanıtıdır. Yapılan araştırmalar erken çocukluk döneminde bile işlenmemiş bir müzik yeteneğinin varlığını ortaya koymaktadır (Akboy, 2005, s. 234). Gardner da müzikal ritmik zekânın, diğer zekâ türlerinden daha önce ortaya çıktığına dikkat çekmektedir (Demirel, 2006, s. 33).

Müziksel- ritmik zekâ, bireyin müziksel düşünmesi, müzik formlarını algılaması, ayırt edebilmesi ve ifade edebilmesi yeteneğidir. Müziksel zekâsı güçlü olan bireyler sadece müzik eserlerini kolay hatırlamakla kalmaz aynı zamanda olayların oluşumu ve işleyişini müziksel dille yorumlayıp ve ifade edebilirler.

Bu zekâ türü ile bir kişinin bir müzik eserindeki ritme, akustik düzene, melodiye, müzik parçasındaki iniş ve çıkışlara, müzik enstrümanlarına ve çevresindeki seslere karşı olan duyarlılığı kastedilir (Saban, 2005, s. 10).

Seslere, ritimlere, tonlara ve bunlar arasındaki ilişkiye aşırı duyarlı olan müzikal-ritmik zekânın özündeki kapasiteler şunlardır: müziğin ve ritmin yapısına değer gösterme, müzikle ilgili şemalar oluşturabilme, seslere karşı duyarlılık gösterme, melodileri, ritim ve sesleri taklit edebilme, tanıma ve yaratma, ton ve ritimlerin değişik özelliklerini kullanma (Bümen, 2005, s. 13- 14).

Bu zekâ türüne sahip öğrencilerde şu özellikler görülür:

- Çevrelerinde bulunan sesleri ilgiyle dinler ve tepkide bulunurlar.
- Şarkıların melodilerini çok kolay hatırlarlar.
- Güzel bir şekilde şarkı söyleyebilme yetenekleri vardır.
- Müzik derslerini sever ve keyif alırlar.
- En az bir müzik aletine karşı ilgili olup onu çalabilir ya da çalmaya çok istekli olurlar.
- Müzikle ilgili mesleklere ilgilidirler.
- Farkında olmaksızın kendi kendine mırıldandığı görülür.
- Bir şarkı duyduğunda ya da bir ritim fark ettiğinde ona eşlik eder.
- Ders sırasında veya ders çalışırken farkında olmadan masa üzerinde ritim tutar.
- Derslerde işitsel materyaller daha çok ilgisini çeker.
- İşitsel veya ritmik öğeleri aklında tutması ve kavraması yazılı metinlerden daha kolaydır.
- Müzik dinlerken ders çalışabilirler (Akboy, 2005; Bümen, 2005).

2.3.6 Sosyal- Kişiler arası Zekâ

Bir insanın çevresindeki insanların duygularını, düşüncelerini, ruh hallerini, kızgınlıklarını, duygusal dalgalanmalarını, isteklerini ve ihtiyaçlarını anlaması, ayırt

edebilmesi ve karşılayabilmesi, insanlarla iyi iletişim kurabilme becerisi sosyal zekâ alanına yöneliktir.

Sosyal-kişiler arası zekâsı güçlü olan bireylerin iletişim becerileri gelişmiştir. Bu kişiler, çevrelerindeki insanların jestlerini, mimiklerini ve davranışlarını analiz etmekte bunun sonucunda yorum ve değerlendirmede başarılıdırlar. İletişim becerilerinin gelişmiş olması nedeniyle grup çalışmalarında başarılıdırlar. Grup üyeleriyle uyum içinde çalışabilme, gruba uyum sağlama, sözlü veya sözsüz iletişim kurabilme becerilerindeki gelişmişlik sayesinde bu zekâ alanına sahip onları grup lideri olarak görebiliriz (Saban, 2005, s. 12- 13).

Sosyal- kişiler arası zekanın temelindeki kapasiteler ise şu şekilde sıralanabilir: insanlarla sözlü ya da sözsüz etkili bir iletişim kurma, bir bireyin ruhsal durumunu duygularını okuma, grupta işbirliği içinde çalışma, karşıdaki kişinin bakış açısıyla dinleme, empati kurma, sinerji kazanma ve yaratma (Bümen, 2005, s. 16).

Bu zekâ alanının gerektirdiği beceri alanlarına bakıldığında politikacılar, liderler, psikologlar, sosyologlar, öğretmenler, sosyal hizmetler uzmanları, din adamları, pazarlamacılar sosyal-kişiler arası zekâsı gelişmiş olan kişilerdir.

Bu zekâ alanı gelişmiş olan öğrencilerin özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- İletişim becerileri yüksektir.
- Grup çalışmalarında bulunmayı severler.
- Grup içerisinde doğal lider görünümündedirler.
- Birden çok yakın arkadaşı vardır ve onlarla sık iletişime geçerler.
- Empati yetenekleri oldukça gelişmiştir.
- Dışarıda kendi başlarının çaresine bakmayı bilirler ve kendilerine güvenleri tamdır.
- Çevrelerindeki insanları kolaylıkla etkileyebilirler ve diğer insanlar onlarla olmaktan keyif alırlar.

- Düşüncelerini paylaşarak, işbirliği yaparak, onlara öğreterek öğrenmeyi severler.
- Akranlarıyla oynamayı, sosyalleşmeyi, ders çalışmayı sevdikleri gözlenir.
- Sosyal zekâ temelli olan sosyoloji, psikoloji, eğitim, siyaset, politika, sosyal hizmet gibi alanlara ilgilidirler (Bümen,2005; Saban, 2005).

2.3.7 İçsel Zekâ

İçsel zekâ, bireyin her yönüyle kendini tanıması, özelliklerinin farkında olması, tek başına kendi problemlerini çözebilmesi ve kendi ile ilgili sahip olduğu bilgiyle çevresine, topluma uyumlu davranış sergileme yeteneği olarak tanımlanabilir.

Araştırmalara göre beynin ön lobları, içsel zekâ alanına etki eder. Bu alanın zarar gördüğü kişilerde, huzursuzluk, ilgisizlik, yavaşlama olur; ama bilişsel işlevlerde bir soruna yol açmaz. Buna en iyi örnek otizmli çocuklardır. Bu çocuklar, kendi kimliklerinin farkında değildir. Buna karşılık müzikal, matematiksel, görsel ya da mekanik konularında başarılı olabilirler (Akboy, 2005, s. 241).

Gardner' a göre sosyal zekâ ve içsel zekâ birbiriyle ilişkilidir. Sosyal zekâ bireyin işbirliği yaparak çalışmasını ve diğerlerini tanımasını sağlarken, içsel zekâ da kişinin kendini tanıması ve kendi başına başarabilmesine olanak sağlar. Kişinin kendini tanıyabilmesinde sosyal ilişkiler önemlidir. Çünkü birey, başkalarıyla iletişime girdiğinde kendi kişiliğiyle ilgili çok fazla bilgiye sahip olur. Bu da iki zekâ alanının birbirinden ayrı düşünülmeceğini göstermektedir (Akboy, 2005, s. 241; Kızıltepe, 2007, s. 102).

Bir başka ifade ile içsel zekâ, bir kişinin kendisini tanıması, kim olduğunu, ne yapmak ya da neyi yapmamak istediğini veya farklı durumlarda nasıl davranması gerektiğini, nelerden uzak durması gerektiğini kavraması ve hayatında buna göre kararlar alabilmesidir (Saban, 2005, s. 13- 14).

Bu zekâ alanına sahip öğrencilerin sahip olduğu özelliklerin bazıları şunlardır:

- Bağımsız olma eğilimi gösterirler.
- Kendileri ile ilgili güçlü ve zayıf yönlerine ait gerçekçi görüşlere sahiptirler.

- Yalnız oyun oynamak veya ders çalışma onlar için daha verimlidir.
- Pek fazla paylaşmadığı en az bir tane hobisi ya da ilgisi vardır.
- Yaşamış olduğu olumlu ya da olumsuz olaylardan ders çıkarmayı bilir.
- Kendine olan güveni gelişmiştir.
- Duygu ve düşüncelerini açık ve net ifade edebilir.
- Kendilerine hedef belirlerler ve koydukları hedeflerine ulaşmak için tek başlarına çabalarlar.
- Yaptıkları işin bilincine sahip olurlar ve başkalarından bu konuda fikir almazlar.
- Kendilerine saygıları yüksektir (Bümen, 2005; Saban, 2005).

2.3.8 Doğacı Zekâ

Doğacı zekâ ile bireyin dünyayı fark etme, çevresinde olan olaylara duyarlı olma, tüm canlıları tanıma, onları belirli özelliklerine göre sınıflandırabilme ve ayırt edebilme kabiliyeti kastedilmektedir.

Bu zekâ alanı çoklu zekâ kuramına en son eklenen zekâ türüdür. Bu zekâ türü, doğada bulunan tüm canlıları tanıma, araştırma ve sınıflandırma becerisi olarak çoklu zekâ alanlarına eklenmiştir (Yavuz, 2009, s. 217)

İnsan doğa ile küçük yaşlardan itibaren ilgilenmeye başlar. Bu nedenle doğa zekâsı insanların hepsinde bulunur; fakat bazılarında diğerlerinden fazla gelişmiştir. Bu zekâ alanı gelişmiş insanlar, doğaya karşı aşırı duyarlılık gösterirler. Doğadaki değişimi hemen fark ederler. Hayvanlar ve bitkileri içeren öyküleri anlatmak ve dinlemekten hoşlanırlar (Demirel, 2006, s. 38)

Doğacı zekâ özünde bulunan yeterlilikler ise şu şekilde sıralanabilir: doğa ile bütünlük sağlama, bitki örtüsüne duyarlılık, canlılarla etkileşim kurabilme, koruma, doğanın tepkilerine karşı duyarlı olma, doğada bulunan bitki ve hayvanları tanıma, sınıflandırabilme (Bümen, 2005, s. 18).

Bu zekâ alanı gelişmiş olan öğrencilerin özelliklerinden bazıları şunlardır:

- Doğa olaylarına karşı fazlasıyla duyarlıdır.
- Çevre bilinci gelişmiştir.
- Gezileri, doğayla ilgili organizasyonları, hayvanat bahçesi gezileri veya tarihsel müzelere yapılan gezilerden keyif alırlar
- Doğayla, bitkilerle, hayvanlarla ilgili konulara merakları vardır.
- Hayvan hakları veya çevre koruma gibi konularda sınıfta ateşli konuşmalar yaparlar.
- Doğal dengeye zarar veren veya verme ihtimali olan her türlü girişimin karşısında yer alırlar.
- Toprakla oynamayı, bitki yetiştirmeyi, bitkilere bakım yapmayı severler.
- Hayvan besler ya da beslemeye çok hevesli olurlar.
- Kelebek, böcek koleksiyonu yapmak gibi projelere katılmaya heveslidirler.
- İklim olaylarına, mevsimlere karşı çok ilgilidirler (Akboy, 2005; Bümen, 2005).

Biyologlar, jeologlar, meteoroloji uzmanları, botanikçiler, ziraat mühendisleri, çiftçiler, arkeologlar bu zekâ türü gelişmiş kişilerdir.

2.4 Tarih Öğretimi ve Çoklu Zekâ Kuramı

“Bilgi ve teknoloji dünyası, bilgiyi yalnızca öğrenen değil; öğrendiğini sorgulayan, uygulayan ve aynı zamanda yeni bilgiler de üreten öğrenciler beklemektedir. Sessizce oturup yalnızca verileni almakla yetinen; kendisinden isteneni aynen yapan ezberleyen ve yüksek sınav notları alan öğrencilere teknoloji ve bilgi çağında ihtiyaç duyulmayacaktır” (Yavuz, 2005, s. 7). Bu nedenlerle, günümüzde farklı alanlarda girişimde bulunacak ve başarı gösterecek bireylerin yetiştirilebilmesi amacıyla farklı zekâ alanlarını da içine alacak çalışmalar yapmak gerekmektedir.

Birey için eğitim süresince verilmek istenen en yakın amaçlar, işlenecek olan konunun sahip olduğu amaçlar, en uzak amaçları ise milli eğitim sisteminin belirlediği amaçlardır. Ülkelerin eğitim sistemleri ne olursa olsun en üst amacı “bireyi topluma yararlı hale getirmek” tir (Küçükahmet, 2001).

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de tarih dersi eğitim sistemimiz içinde yer alan derslerden birisidir. Tarih öğretiminin birçok işlevi bulunmaktadır. Bunlardan birisi de hoşgörülü, kültür çeşitliliği ve dinsel çeşitliliği kabul eden, farklılıkları anlayabilen öğrenciler yetiştirmektir (Mckellar, 2003).

John Dewey, tarih öğretiminin amacını çocuğa, sosyal hayatın önem ve değerini sezdirmek, insanların birlikte harekete geçmesini sağlayan kuvvetin kaynağını bulmak ve insanların bu faaliyetler içindeki rollerini göstermek olduğunu dile getirmiştir (Baymur, 1964).

Bütün derslerle beraber tarih derslerinde de öğrencilerin sahip oldukları yetenekler, algılama şekilleri, algılama güçleri belirlenmeli ve öğrenmeyi somutlaştırıcı programlar hazırlanmalıdır. Öğrencilerin derse olan ilgisini arttırmak, var olan ilgilerini koruyabilmek için dersleri çekici hale getirme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Çağın gerektirdiği teknoloji ve bilgi akışında bulunan hız “Çoklu Zekâ Kuramı” konusunda çalışmaları daha önemli hale gelmiştir.

2.5 Çalışılan Konu ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Araştırmamız, çoklu zekâ kuramının Tarih ders kitabındaki etkinlik ve metin altı sorularına ne derecede uygulandığını ortaya koymak amacıyla yapıldığından metin altı soruları üzerine yapılan araştırmalar ve çoklu zekâ kuramının eğitimde kullanımıyla ilgili yapılan ve çalışmaya katkı sağlayacağı düşünülen bazı araştırmalar değerlendirmeye dâhil edilmiştir.

Ders kitaplarındaki metin ve metin altı soruları üzerine yapılmış çalışmalar mevcuttur. Ancak Tarih dersi üzerine yapılmış böyle bir çalışma mevcut değildir.

2.5.1 Çoklu zekâ kuramıyla ilgili bazı çalışmalar:

Yekrek (2006), çalışmasında ilköğretim sekizinci sınıf T.C. inkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Siyaseti ünitesinin öğretiminde

Çoklu Zekâ Kuramının erişime ve öğrenci tutumlarına etkisi incelenmiştir. İki öğrenci grubu oluşturulmuş; çoklu zekâ kuramının uygulandığı deney grubu ile geleneksel öğretim uygulanmıştır. Kontrol grubu ile deney grubu arasında toplam erişim puanları açısından deney grubu lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersine çoklu zekâ kuramının dâhil olması durumunda öğrenciler açısından daha verimli olduğunu görülmüştür.

Baykal (2005), araştırmasında ilköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersinin geleneksel yöntemle işlenişi ve çoklu zekâ kuramına göre işlenişi arasında; öğrencilerin akademik başarılarına olan etkisi, öğrenilenlerin kalıcılığını sağlama bakımından anlamlı bir fark olup olmadığı saptanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın sonucuna bakıldığında çoklu zekâ kuramının, öğrencilerin akademik başarılarını artırması açısından geleneksel yöntemle göre daha başarılı olduğu anlaşılmıştır. Deney grubuyla, kontrol grubunun öğrenme kalıcılığı fark puanları arasında deney grubu lehine 9.18 puanlık, % 47'lik bir fark vardır. Bu da çoklu zekâ kuramının öğrenmelerin kalıcılığını sağlama açısından geleneksel yöntemle göre daha başarılı olduğu anlamına gelmektedir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin akademik başarılarının artması ve öğrenilenlerin kalıcılığını sağlaması açısından, öğrencilerin bireysel farklılıklarına ve zekâ alanlarına uygun yöntem, etkinlik ve materyallerin kullanıldığı çoklu zekâ sınıfının, geleneksel yöntem uygulanan sınıfa göre daha başarılı olduğu anlaşılmıştır.

Gümüş (2011), bu çalışmada ilköğretim (5.Sınıf) Sosyal Bilgiler dersinin öğrenme-öğretme sürecinde çoklu zekâ kuramının uygulanmasıyla alakalı öğretmen görüşlerini saptama ve bu süreçte uygulanması önerilen öğretmen kılavuz, öğrenci ders ve çalışma kitaplarındaki etkinliklerin çoklu zekâ kuramına göre uygunluğunu değerlendirme amaçlanmıştır. Araştırma tarama modelinden yararlanılarak gerçekleştirilen betimsel nitelikte bir çalışmadır. Araştırmada konuyla ilgili öğretmen görüşlerini belirlemek için anket düzenlenmiş; kitaplardaki etkinliklerin çoklu zekâ kuramına uygunluğunu değerlendirebilmek için betimsel analiz yapılmıştır. Sonucunda, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve çoklu zekâ kuramı hakkında yeterince hizmet içi eğitim almadıkları, çoklu zekâ kuramını derslerine uygulamada kendilerini az yeterli gördükleri belirlenmiştir. Kitapların incelemeleri sonucunda, her üniteye her zekâ alanına eşit şekilde yer verilmediği, sözel, içsel ve

sosyal zekâ alanlarının etkinliklerde ağırlıkta olduğu; doğacı, bedensel ve müziksel zekâyâ ise etkinliklerde yeterince yer verilmediği görülmüştür.

Bozdeveci (2005), bu çalışmanın amacı; Sosyal Bilgiler Dersi 7. sınıfa ait belirlenen üniteye çoklu zekâ kuramı temelli öğretim uygulanan deney grubu ile geleneksel öğretim yapılan kontrol grubunun öğrenme ve hatırlama düzeyleri üzerindeki etkisini karşılaştırmaktır. Çalışmada deneysel yöntem uygulanarak ön test- son test kontrol gruplu model kullanılmış, gruplar deney ve kontrol grubu olarak ayrılmıştır. Deney grubunda çoklu zekâ temelli öğretim yapılırken, kontrol grubunda ise geleneksel öğretim sürdürülmüştür. Testlerin uygulanması sonucunda veriler elde edilmiştir. Veriler Mann- Whitney U testi ile yorumlanarak aşağıdaki ilgili bulgulara ulaşılmıştır: 1. Çoklu zekâ temelli öğretim yapılan deney grubunun toplam öğrenmelerinin bilgi, kavrama ve uygulama düzeyi, geleneksel öğretim yapılan kontrol grubunun toplam öğrenmelerinin bilgi, kavrama ve uygulama düzeyinden anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. 2. Çoklu zekâ temelli öğretim yapılan deney grubunun toplam hatırlamalarının bilgi, kavrama ve uygulama düzeyi, geleneksel öğretim yapılan kontrol grubunun toplam hatırlamalarının bilgi, kavrama ve uygulama düzeyinden anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

2.5.2 Tarih öğretiminde çoklu zekâ kuramı araştırmaları:

Belenli (2005) tarafından yapılan araştırmada tarih öğretiminde çoklu zekâ kuramının etkisini incelemek üzere yapılmıştır. Ön test - son test karşılaştırmalı deneysel yöntemin uygulandığı araştırma, 11. sınıfta okuyan 40 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından geliştirilen basan testi aracılığıyla toplanmıştır. Belirlenen ünite çoklu zekâ kuramı ile öğretim yapılan deney grubu öğrencileri ile kendi yöntemleri ile dersi dinleyen kontrol grubu öğrencilerinin son test puanları arasında kontrol grubunun lehine anlamlı bir fark vardır. Yapılan karşılaştırmadan çıkan sonuca göre, bireysel farklılıkları dikkate alan çoklu zekâ kuramına dayalı öğretim etkinliklerinin kullanılması, geleneksel öğretim yöntemlerine göre "Toplumsal Yaşayışın Düzenlenmesi" ünitesinde konuların öğrenilmesine olumlu bir katkı sağlamamıştır.

Kaplan (2013), araştırmada; Sosyal Bilgiler dersi içeriğinde yer alan Tarih konularının öğretiminde Çoklu Zekâ Kuramına uygun hazırlanmış olan öğrenme

öğretme ortamlarının klasik ortamlara göre öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumu ve sosyal bilgiler dersindeki akademik başarılarını ne düzeyde etkilediğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında anket formundan yararlanılmıştır. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin zekâ alanlarını belirlemek amacıyla Çoklu Zekâ Kuramı Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda deney ve kontrol grubu öğrencilerinin çoklu zekâ becerileri betimsel istatistikler ile incelenmiş ve zekâ düzeyleri belirlenmiştir. Kontrol grubunun ön test ve son test başarı puanlarının arasındaki fark, deney grubu öğrencilerinininkinden daha düşük olduğu gözlemlenmiştir.

2.5.3 Ders kitaplarıyla ilgili araştırmalar:

Perihan (2013), araştırmada 2011- 2012 eğitim öğretim yılında Van Merkez Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı orta öğretim kurumlarında eğitim gören 9. sınıf öğrencilerinin ve bu kurumlarda görev yapan tarih öğretmenlerinin, 9. sınıf Tarih müfredat programı ve 9. sınıf Tarih ders kitabı hakkındaki görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Kavramsal çerçeve bölümünde yer alan bilgiler temel alınarak hazırlanan anket formu, hedef örneklem grubunun büyük bölümüne uygulanmıştır. Anket sonuçları SPSS 15,0 bilgisayar programı ile ölçülerek değerlendirilmiştir. Katılımcı görüşlerinden elde edilen frekans değerleri ve yüzdeler dağılımlar ile medyan değerleri tablolarla betimlendikten sonra değerlendirilmiştir. Katılımcılardan elde edilen frekanslar ve yüzdeler dağılımlar ile medyan değerlerine göre, müfredat programı ve ders kitabı hakkında olumlu görüş belirten anket maddelerinin geneline katılım düzeyinin düşük olduğu; buna karşılık müfredat programı ve ders kitabının yeniden düzenlenmesi ile ilgili öneri içeren maddelerin genelinde ise katılım düzeyinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Verilerden hareketle müfredat programının ve ders kitabının beklentilere tam olarak cevap verecek düzeyde olmadığı kanaatine varılmıştır.

Demircioğlu (2011), araştırmasında amaç, Trabzon ilinde bulunan Tarih öğretmenlerinin, dokuzuncu sınıf Tarih ders kitabında yer alan görseller hakkındaki görüşlerini ortaya koymaktır. Çalışmada açık-uçlu sorulardan oluşan bir anket ve yarı-yapılandırılmış mülakat veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Her iki veri toplama aracıyla elde edilen verilerin analizi aşamasında frekans ve yüzde kullanılmıştır. Elde edilen verilerin sonucunda, araştırmaya katılan Tarih

öğretmenlerinin, dokuzuncu sınıf Tarih ders kitabında bulunan görsellerin nasıl kullanılması gerektiği konusunda yeterli bilgilerinin olmadığı anlaşılmıştır. Ek olarak, öğretmenlere göre dokuzuncu sınıf Tarih ders kitabında yer alan görsellerin bir kısmının metinlerle uyumlu olmadığı belirtilmiştir.

Erseven (2011) tarafından hazırlanan araştırmada, 2008 yılında müfredata eklenen Çağdaş Türk ve Dünya dersi ders kitabının niteliği, öğrenci ve öğretmen görüşleri üzerinde durulmuştur. Araştırma kapsamında öğretmen ve öğrencilere anket formu uygulanmıştır. Yapılan anket çalışması sonucunda; öğretmen ve öğrenci görüşlerinin birbirinden farklı olduğu görülmüştür. Öğretmenler ders kitabının öğrenci seviyesine uygun ve görsellerinin yeterli olduğunu düşünürken, kitabın öğrencide merak uyandırmadığı ve dersi sevdirecek nitelikte olmadığını belirtmişlerdir. Öğrenciler ise ders kitaplarının çok fazla eksiği olduğu yönünde fikir belirtmişlerdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmada kullanılan veri toplama ve çözümleme yöntemi hakkında bilgi verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi kullanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 187). Bu yöntemde hangi dokümanların önemli olduğu ve kaynak olarak kullanılabilceği araştırmamızda belirlenen problem durumu ile yakından ilgilidir. Örnek vermek gerekirse eğitimle ilgili araştırmalarda ders kitapları, öğretmen el kitapları, müfredat, öğrenci sınavları, ünite planları gibi dokümanlar veri kaynağı olarak kullanılabilir (Bogdan ve Biklen, 1992).

Bu araştırmada 9. Sınıf Tarih ders kitabında yer alan etkinlik ve metin altı sorularının çoklu zekâ kuramına uygunluğu incelenmiştir. Araştırma problemiyle ilgili olarak da 2018- 2019 Tarih Dersi Öğretim Programı’na göre hazırlan 9. sınıf tarih ders kitabı kullanılmış. Kuramla ilgili literatür taranmıştır.

3.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 25.06.2018 gün ve 12254648 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilmiş olan ve halen kullanılmakta olan 9. sınıf Tarih Ders kitabı; örneklemini ise 9. sınıf Tarih ders kitabında yer alan etkinlik ve metin altı soruları oluşturmaktadır.

3.3 Verilerin Toplanması

Çalışmada veriler toplanırken araç olarak Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı” nca (TTKB) kabul edilen ve kullanılan 2018- 2019 öğretim yılı Ortaöğretim 9. Sınıf Tarih ders kitabı temel kaynak olarak kullanılmıştır. Bunun yanı sıra araştırma süresince çeşitli yerli ve yabancı makaleler, dergiler, akademik kitaplar, çalışma raporları, bildiri metinleri ve tezlerden veri toplanmıştır. Ortaöğretim 9. Sınıf Tarih

ders kitabında bulunan metin altı soruları ve etkinliklerin çoklu zekâ kuramı tarafından belirlenen sekiz zekâ alanına göre sınıflandırılmıştır.

3.4 Verilerin Analizi

Doküman incelemesinde, dokümanlar dört aşamada analiz edilir: Analize konu olan dokümandan örneklem seçme, kategorilerin geliştirilmesi, analiz biriminin saptanması, sayısallaştırma (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 197).

Bu araştırmada, 9. Sınıf Tarih ders kitabındaki etkinlikler ve metin altı sorularının çoklu zekâ kuramına uygunluğu tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, dokümandan örneklem seçilmiş; 9. Sınıf Tarih ders kitabında bulunan etkinlik ve metin altı sorularının tümü örneklemi oluşturmuştur. Araştırmada etkinlik ve metin altı soruları çoklu zekâ kuramının zekâ gruplarına göre incelenmiş; zekâ grupları da sözel-dil zekâsı, mantık- matematik zekâsı, müzikal- ritmik zekâ, görsel zekâ, sosyal(kişiler arası) zekâ, bedeni zekâ ve doğa zekâsı kategorilerinden oluşmaktadır. Etkinlik ve metin altı sorularının zekâ alanlarına göre incelemesi yapılmış ve son aşama olan sayısallaştırma aşamasında yüzdeler oranlarına yer verilmiştir. Etkinlik ve metin altı sorularına kuramın ne ölçüde yansıtıldığı ortaya konmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. BULGULAR

Bu bölümde 9. sınıf Tarih ders kitabındaki etkinlik ve metin altı soruları çoklu zekâ kuramına göre incelenmiş, inceleme sonucunda elde edilen bulgular sayısallaştırılarak yüzde olarak yorumlanmıştır.

4.1 Birinci Ünite de Bulunan Etkinlik ve Metin altı Sorularına Ait Bulgular ve Yorumlar

Ünite	Sözel-dil Zekası	Mantık- matematik zekası	Görsel- uzamsal Zeka	Müzikal- ritmik Zeka	Bedensel-Kinestetik Zeka	Kişiler-arası (sosyal) Zeka	İçsel Zeka	Doğacı Zeka	Toplam
f	10	8	4	0	0	4	3	0	10
%	100	80	40	0	0	40	30	0	100

Şekil 1: Birinci ünite de bulunan etkinlik ve metin altı soruların zekâ alanlarına dağılımı

Ünitelerin başlangıç kısımlarında “Neler Öğreneceğiz?”, “Ünite Konuları”, “Kavramlar”, “Hazırlanalım” bölümleri yerleştirilerek öğrencilere konu başlıkları, anahtar kelimeler ve üniteye hazırlanmaları için soru-cevap yöntemine dayalı etkinlikler düzenlenmiştir. Öğrencinin öğrenme hedefinden haberdar edilmesi, ünite içinde karşılaşacağı ve yabancı kalacağı kavramları başlangıç kısmında vererek öğrencinin öğrenme sürecinden haberdar olması ve sürece dâhil olması planlanmıştır.

9.sınıf Tarih ders kitabının ilk ünitesi “Tarih ve Zaman”dır. Ünitenin başlangıç kısmında yer alan “Hazırlanalım” etkinliğinde ünite ile ilgili üç soru verilmiştir:

1. İnsanoğlunun, geçmişte yaşanmış olayları öğrenmek istemesinin nedenleri nelerdir?
2. Toplumsal bilincin oluşmasına tarih öğrenmenin katkıları nelerdir?
3. Günlük yaşamda karşılaşılan tarihî bilgilerin doğruluğunun tespit edilmesinde uygulanması gereken yöntemler nelerdir?

Bu üç soruda öğrenciden verilmesi istenen cevaplar araştırma, okuma, okuduğunu anlama ve sözlü ya da yazılı olarak aktarıma uygun hale getirme becerilerine yöneliktir. Bu beceriler, sözel- dil zekâ alanının temel becerilerindedir. Aynı zamanda üçüncü soruda tarih bilimine ait yöntemlere hâkim olma ve bunu karşılaşılan tarihi bilgiler üzerinde kullanma becerisinin sorgulanması mantık-matematik zekâ alanına hitap etmektedir.

Konuların başında, ortasında veya sonunda öğrencinin konuyu tartışarak irdelemesini, öğrencilerin birbirlerini dinlemesini ve farklı görüş ya da fikirlere saygı duymasını sağlamayı amaçlayan “Tartışalım” etkinlikleri yer almaktadır.

İlk konu olan “İnsanlığın Hafızası Tarih” ana başlığı altında verilen “Tartışalım” etkinliğinde “Hafızasını kaybeden insan, geleceğini planlayabilir mi? Neden?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soru ile öğrenciden, geçmiş ve gelecek arasında bağ kurması, hafızanın varlığı ile yokluğu arasında karşılaştırma yapması ve bir sonuca ulaşması beklenmektedir. İstenen bu beceriler mantık-matematik zekâ alanının gelişimine yöneliktir. Tartışma yönteminin kullanılarak yapılması planlanan bu etkinlik sınıf içinde etkileşimi, paylaşımı arttırıcı yönüyle sosyal-kişiler arası zekâ alanını; hazırlıksız konuşma, düşünceleri ifade edebilme becerilerini desteklemesiyle sözel-dil zekâsını geliştiricidir.

Konuda geçmişten günümüze ünlü fikir adamları ve düşünürlerin tarih hakkındaki görüş ve düşüncelerine yer verilmiştir. Soru-cevap yöntemine dayalı “cevaplayalım” etkinliğinde “Tarihle ilgili tanım ve yorumlara dikkat edildiğinde hangi ortak noktalara ulaşılır?” sorusu yöneltilmiştir. İlk olarak okuma, okuduğunu anlama, çıkarım yapma becerilerini desteklemesi sözel- dil zekâ alanına yöneliktir. Benzerlik

ve farklılıkları ortaya koyabilme becerisi gerektirmesiyle de mantık- matematik zekâ alanını geliştiricidir.

“Talas Savaşı” başlıklı bir okuma metni verilmiş ve metin altına “Metindeki olay ve olgular nelerdir?” sorusu yönetilmiştir. Okuma, okuduğunu anlama, çıkarım yapma, yorumlama becerilerini desteklemesiyle sözel- dil zekâ alanına; olay ve olgu arasında ki farkı anlayabilme, metin üzerinde çözümlleme yapma becerilerini desteklemesiyle de mantık- matematik zekâ alanına yöneliktir.

Tarih biliminin kullandığı kaynaklar (birincil kaynaklar, ikincil kaynaklar vb.) şema halinde sınıflandırılarak örnekler eşliğinde öğrenciye aktarılmıştır (şekil 2). Cevaplayalım etkinliği ile yöneltilen “Tarihî bir olayın aydınlatılmasında hangi kaynaklar daha güvenilirdir?” sorusuyla öğrencinin tablo, şema okuma, yorumlama becerileri desteklenmiştir. Bu beceriler sözel-dil zekâ alanını geliştiricidir. Tablo kullanılması görsel zekâ alanına yöneliktir. Tablo ve şema gibi görsellik içeren anlatımlar bilgileri organize şekilde sunmasıyla öğrenmeyi kolaylaştırdığı bilinmektedir. Aynı zamanda soru da kaynakların artı ve eksilerini analiz etmesi, karşılaştırma yapması mantık- matematik zekâ alanına girmektedir.

KAYNAK			
Tarihî bilgiye kaynaklı eden malzemelerdir.			
Birinci el kaynaklar (Ana kaynak)		İkinci el kaynaklar	
Olayın geçtiği döneme ait belge ve buluntulardır: Kitabe, abide, arkeolojik buluntu, para vb.		Olayın geçtiği döneme yakın ya da o dönemin kaynaklarından faydalanılarak meydana getirilen eserlerdir.	
SINIFLANDIRILMASI			
Sözlü kaynaklar	Yazılı kaynaklar	Sesli ve grntl kaynaklar	Gerçek eşya ve nesnelere
Efsaneler, destanlar, menkibeler vb.	Tabletler, kitabeler, fermanlar, beratlar vb.	Resimler, fotoğraflar, filmler, video bantları vb.	Arkeolojik buluntular ile tarihî eşya ve nesnelere

şekil 2: MEB (s. 16)

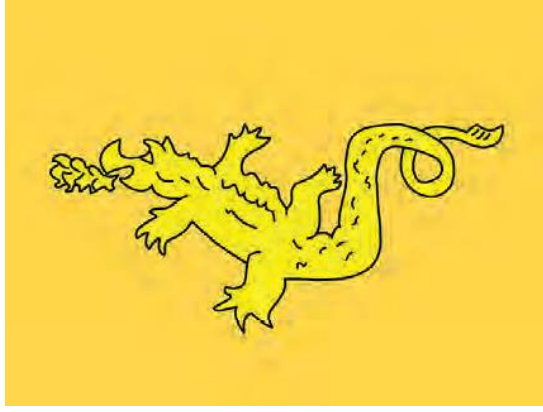
“Tarih ve Diğer Bilimler” alt başlığı altında bilim dalları ve açıklamaları tablo halinde verilmiştir. Konu içinde “Türklerin İlk Yazılı Belgeleri” başlıklı metin verilmiş ve metin altı sorusunda metine göre tarih biliminin yararlandığı bilim dalları sorulmuştur. Konunun tablo şeklinde metin üzerinde yer alması görsel zekâ alanını destekleyicidir. Tablo halinde sunması öğrencinin metni yorumlarken bilgiye daha rahat ulaşmasını sağlayacaktır. Metin okuma, yorumlama, bilim dallarının

açıklamalarına hâkim olma becerilerini gerektiren bu etkinlik sözel- dil zekâ alanının gelişimine yöneliktir.

“Neden Tarih?” ana başlığı altında verilen Tartışalım etkinliğinde “Anthony Smith’in (Antoni Simit) “Hafıza yoksa kimlik yoktur; kimlik yoksa ulus yoktur.” sözünden ne anlıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Okuduğunu anlama, yorumlama becerilerini destekleyen bu etkinlik sözel-dil zekâ alanının gelişimini destekleyicidir. Tartışma yönteminin planlanmış olması öğrencilerin fikirlerini aktarma, başkalarının fikirlerini sabırla dinleme, tartışma ve konuşma gibi sosyal becerilerini destekleyicidir. Bu yönüyle ve sınıf içi etkileşim ortamı sağlamasıyla sosyal- kişiler arası zekâ alanının gelişimine de yardımcıdır.

Tartışalım etkinliğinde “Millî kimliğin oluşmasında Asya Hun Devleti’nden günümüze kadar kurulmuş olan Türk devletlerinin (Şekil 3 ve şekil 4) etkileri var mıdır? Neden?” sorusu sorulmuş ve soru görsellerle desteklenerek dikkat çekici kılınmıştır. Görsel zekâsı gelişmiş öğrencilerin katılımını destekleyicidir. Soru da kurulan Türk devletlerine ait bilgileri kullanarak “milli kimlik oluşumu” konusu arasında mantıksal bir bağ kurması, benzerlik ve farklılıkları analiz etmesi, parçadan bütüne yani tümevarım yönteminin kullanımını destekleyici yapısıyla mantık-matematik zekâ alanının gelişimini destekleyicidir. Kendi fikirlerini oluşturması, kişisel düşüncelerini katabilmesi içsel zekâ alanına; fikirlerini aktarmak için kelimelere, dile hâkim olmayı gerektirmesi ve hazırlıksız konuşma becerilerini desteklemesiyle sözel-dil zekâ alanına; son olarak tartışma yöntemi kullanılması planlanan bu etkinlik düşüncelerini sınıf ortamında aktarma olanağı sunmaktadır. Bu da etkileşim ve paylaşım ortamı oluşturacağından sosyal- kişiler arası zekâ alanını destekleyici yapıdadır. Verilen görseller;

Şekil 3: Asya Hun Devleti Bayrağı MEB (s. 19)

Şekil 4 : Türkiye Cumhuriyeti Bayrağı. MEB (s. 19)

Verilen bu iki görsel soru ile ilişkili olarak görülmemekle beraber, milli kimlik ve milli bilince atıf yapmaktadır.

“Tarihi Olaylara Bakış Açısı” alt başlığı altında verilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’ne ait kısa bir bilgi ve bazı maddelerini içeren bir metin verilmiştir. Metin altı sorusunda “İnsan Hakları” kavramının ortaya çıkmasını sağlayan gelişmeler hakkında yorumda bulunulması istenmektedir. Okuma, okuduğunu anlama ve yorumlama becerileri sözel- dil zekâ alanının temel becerilerindedir. Kendi düşünce ve fikirlerini oluşturmasının desteklenmesi içsel zekâ alanına yöneliktir. Dönem koşulları içinde düşünüp neden-sonuç ilişkisi içinde mantıksal bir bağ kurabilmesinin desteklenmesi de mantık- matematik zekâ alanının gelişimine yöneliktir.

“Zamanın Taksimi” konusuna başlarken içinde birbirinden farklı rakamların (tarihlerin) bulunduğu mavi fonu olan dikdörtgen bir görsel verilmiştir. Bu görsel üzerinden cevaplanacak bir “Tartışalım” etkinliği hazırlanmıştır. İlgili görsel:

1.3. ZAMANIN TAKSİMİ

Şekil 5: MEB (s. 21)

Görselde MÖ 3200, MÖ 776, MÖ 753, MÖ 209, 0, MS 375, MS 571, MS 622, 1538, 1453, 1176, 1789, 1071, 1881, 1919, 2023 rakamları bulunmaktadır. Bunlardan hareketle “Verilen rakamlar size ne anlam ifade etmektedir? Siz olsaydınız yukarıdaki tarih cetveline hangi tarihi koymak isterdiniz? Neden?” sorusunun yanıtlanması istenmiştir. Sorunun görselle desteklenmesi görsel zekâ alanı gelişmiş öğrencilerin dikkatini çekicidir. Kullanılacak bir tarih cetveli daha rahat kavramayı, hatırlamayı destekleyicidir. Görselde bulunan önemli bazı olaylara ait tarihlerin öğrenciler tarafından hangi olaylara ait olduğunun çözümlenmesi istenmektedir. Bu yönüyle soru kendi içinde bir bulmacaya dönmüştür. Bulmacalar, çözülmesi istenen problemler, bağlantı kurma gibi beceriler mantık- matematik zekâsının becerilerindedir. Bu soru bu yapıyla mantık-matematik zekâ alanına yönelik öğrenciler içinde çekici bir etkinliktir. Etkinliğin sınıf içinde tartışma yöntemi kullanılarak yapılması etkileşim ve paylaşım ortamı oluşturacağından sosyal kişilerarası zekâ alanına; soruda verilen “siz olsaydınız” kısmı da kendi duygu ve düşüncelerini ifade etme, kendini başkası yerine koyma becerilerini desteklemesiyle de içsel zekâ alanını geliştiricidir.

4.2 İkinci Ünite de Bulunan Etkinlik ve Metin altı Sorularına Ait Bulgular ve Yorumlar

Ünite	Sözel-dil Zekası	Mantık- matematik zekası	Görsel-uzamsal Zeka	Müzikal- ritmik Zeka	Bedensel-Kinestetik Zeka	Kişiler-arası (sosyal) Zeka	İşsel Zeka	Doğacı Zeka	Toplam
f	20	12	6	0	0	11	2	0	20
%	100	60	30	0	0	55	10	0	100

Şekil 6: İkinci ünite de bulunan etkinlik ve metin altı soruların zekâ alanlarına göre dağılımı

Ünitenin başlangıç kısmında yer alan “hazırlanalım” etkinliğinde üç soru bulunmaktadır.

1. Medeniyetlerin ortaya çıkmasında coğrafyanın etkileri nelerdir?
2. Yaşadığınız bölgeye en yakın tarih öncesi döneme ait yerleşim yerleri nerelerdir?
3. Konar-göçer ve yerleşik toplumların ekonomik faaliyetleri nelerdir?

İlk olarak “Medeniyetlerin ortaya çıkmasında coğrafyanın etkileri nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Öğrenciden medeniyet ve coğrafya arasında ilişki kurulması beklenmektedir. Bu soruda bilgiler ve disiplinler arası bir akıl yürütme, ilişkiyi ortaya koyma becerilerinin desteklenmesi mantık- matematik zekâsını geliştirici yöndedir. İkinci soruda öğrenciye yaşadığı bölgeye en yakın tarih öncesi döneme ait yerleşim yerlerinin nereler olduğu sorulmuştur. Öğrenciyi araştırma, okuma gibi faaliyetlere yönlendirmesi sözel-dil zekâsının gelişimine yöneliktir. Bu tip sorular öğrencinin çevresini daha iyi tanınması ve araştırma yöntemlerini kullanmasını sağlaması açısından önemlidir. Üçüncü olarak “Konar-göçer ve yerleşik toplumların ekonomik faaliyetleri nelerdir?” sorusu konar-göçer ve yerleşik yaşama ait bilgilerini

belli bir düzen için sınıflama ve aktarma becerisini desteklediğinden sözel-dil zekâ alanına yöneliktir.

Ünitenin ilk konusu “İnsanlığın İlk İzleri”nde bulunan “Tartışalım” etkinliğinde “Yazıdan önceki dönemlerde insanlığa ait yaşam izleri neler olabilir?” sorusu bulunmaktadır. Sorunun bulunduğu sayfada yer alan görseller, soruya ve konuya olan dikkati arttırıcıdır (Şekil 7 ve Şekil 8).

Şekil 7: Yontma Taş Aletler. MEB (s. 29)

Şekil 8: Kil Vazo. MEB (s. 29)

Verilen bu görsel uyarıcılar, görsel zekâsı gelişmiş öğrencilerin katılımını arttırıcıdır. Sınıf içi etkileşimi, düşüncelerini sınıf ortamında paylaşmayı sağlayan tartışma yönteminin kullanılması sosyal zekâyla ilgilidir. Yazıdan öncesi ve sonrası arasında karşılaştırma yapma, çıkarım yapma becerilerini desteklemesiyle mantık- matematik zekâsına yöneliktir. Hazırlıksız konuşma, dile ve kelimelere hâkim olma becerilerini desteklemesiyle sözel-dil zekâsını geliştiricidir.

“İlk İnsanların Hayat Tarzı ve Geçim Kaynakları” alt başlığında yer alan “Tartışalım” etkinliğinde “Tarımın başlamasıyla insan hayatında ne gibi değişiklikler yaşanmıştır? ” sorusu yerleştirilmiştir. Tarım öncesi ve sonrası yaşam tarzı ile ilgili bazı bilgiler aktarılmış verilen etkinlik sorusu ve konuyu destekleyecek görsel paylaşılmıştır. (Şekil 9).

Şekil 9: İlk insanların hayat tarzı (Temsili). MEB (s. 30)

Verilen bu görsel öğrencinin dönem koşullarını gözünde canlandırabilmesini sağlama, verilen resimden ipuçları yakalayabilmesi açısından görsel zekâ alanına yönelik olduğu çıkarımı yapılabilir. Ayrıca verilen görseller görsel zekâsı gelişmiş olan öğrencilerin konuya ilgisini çekecektir. Tartışma yöntemi sosyal-kişiler arası zekâ alanının temel becerilerindedir. Tartışma, kişiler arası etkileşim ve paylaşımı destekleyen bu etkinlik sosyal- kişiler arası zekâ alanını destekleyicidir. Tarım öncesi ve sonrası yaşam hakkında benzerlikleri, farklılıkları tespit mantık-matematik zekâsına yöneliktir. Okuma, okuduğunu anlama, çıkarım yapma, hazırlıksız konuşma, dile ve kelimelere hâkim olma becerisinin desteklenmesi de sözel-dil zekâsına yöneliktir.

“Çatalhöyük Kazıları” metni verilmiş ve metin altı sorusunda yazıdan önceki dönemde Çatalhöyük’te yaşayan insanların faaliyetleri hakkında yorumda bulunulması istenmiştir. Bu soru öğrencilerin kendi düşüncelerini keşfetmesi, ifade

etmesini desteklemesiyle içsel zekâya yöneliktir. Okuma, okuduğunu anlama, yorumlama becerilerini destekleyen yapısıyla sözel-dil zekâsına; yazı öncesi ve sonrası insanların faaliyetlerini benzerlik ve farklılıkları yönünden değerlendirme becerisi ile mantık- matematik zekâsını destekleyicidir.

“Yerleşik İnsan ve Medeniyet” alt başlığında yer alan “Tartışalım” etkinliğinde İbrahim Kafesoğlu’ dan alıntı yapılmıştır. “Medeniyet, milletlerarası ortak değerler seviyesine yükselen anlayış, davranış ve yaşama vasıtalarının bütünüdür. Bu ortak değerlerin kaynağı kültürlerdir”. Bu alıntı üzerinden “Medeniyet tanımında yer alan milletlerarası ortak değerler neler olabilir?” sorusu yöneltilmiştir. İlk olarak tartışma yöntemini planlamasıyla sosyal- kişilerarası zekâ alanına; okuduğunu anlama, yorumlama, hazırlıksız konuşma becerilerini desteklemesiyle sözel- dil zekâsının gelişimine yöneliktir.

“Araştıralım” etkinliğinde “Türkiye’deki tarihî, arkeolojik ve coğrafi mekânlardan hangileri “UNESCO Dünya Mirası” listesinde yer almaktadır? Elde ettiğiniz bilgileri sınıf panosunda paylaşınız” sorusu yöneltilmiştir. UNESCO listesinde bulunan iki alandan görsel öğrenciye sayfada sunulmuştur. (Şekil 10 ve Şekil 11):

Şekil 10: Göbeklitepe’deki (T) şekilli taş örnek. MEB (s. 32)

Şekil 11: Çatalhöyük (Konya). MEB (s. 32)

Verilmiş olan bu görseller öğrencinin araştırma, merak gibi güdülerini harekete geçirerek etkinliğe katılma isteği oluşturacak yapıdadır. Öğrencilerin zihninde soyut olarak yer alan “UNESCO Dünya Mirası” listesi görsellerle daha anlamlı kılınmaktadır. Bu yönüyle görsel zekâ alanı destekleyicidir. Etkinlikte verilen sorunun cevabına da ipucu olması öğrencilerin dikkatlerini de ölçme özelliğine sahiptir. Listede yer alan yerleri araştırma, yazılı halde aktarma becerileriyle sözel-dil zekâsına yöneliktir. Panolar görsel açıdan zengin materyal içeren, hazırlanmasında düzen ve görsel bütünlük isteyen bir etkinliktir. Bu yönüyle görsel zekâ alanına yöneliktir. Öğrencinin hazırladığı araştırmayı panoda sınıfla paylaşması, sınıf içi etkileşim ve paylaşım ortamı sağlamasıyla sosyal-kişilerarası zekâ alanının gelişimine yöneliktir.

Konunun devamında soru-cevap etkinliği planlanmış, eski yerleşim yerlerine ait olması beklenen konut tiplerinin temsili çizimleri paylaşılmış ve altına “Göbeklitepe, Çatalhöyük ve Çayönü merkezlerinin insanlık tarihine etkileri nelerdir?” sorusu verilmiştir. Sorunun öncesinde ve konu içinde eski yerleşim yerlerine ait görseller (Şekil 12) ve muhtemel konut tiplerine ait çizimler (Şekil 13) paylaşılmıştır.

Şekil 12: Çayönü (Diyarbakır). MEB (s. 33)

Şekil 13: Yuvarlak planlı kulübe ve Izgara planlı kulübe (temsili). MEB (s. 33)

Görseller, öğrencinin dönem şartlarını zihinlerinde canlandırmasına yardımcı olması, konuyu ve soruyu desteklemesiyle görsel zekâ alanına yardımcıdır. Öğrencilerin hayal güçlerinin gelişimini destekleyerek, soyut olan zihinlerinde ki bilgileri somutlaştırma imkânı vermektedir. Konu içine yerleştirilen soru-cevap yöntemine dayalı bu soru okuma, okuduğunu anlama, yorumlama becerilerini gerektirmesiyle de sözel-dil zekâ alanına yöneliktir.

Sözlü Kültür alt başlığı altında soru-cevap yöntemi kullanılarak cevaplanması istenen “Destanların kültürel hayattaki önemi nedir?” soruyu yöneltmiştir. Sözlü kültür ile ilgili bilgilerin anlatımı sonrası verilen etkinlik; dinleme, okuma, okuduğunu anlama, okuduklarından veya dinlediklerinden çıkarım yapabilme becerilerini destekleyen sorusuyla sözel-dil zekâ alanının gelişimini destekleyicidir.

“Tarih Öncesi Dönemlendirme” alt başlığında soru-cevap yöntemi kullanılarak cevaplanması istenen “Ateşin kullanılmasının, insan hayatına etkileri nelerdir?” sorusu verilmiştir. Öğrencinin soru-cevap yöntemini kullanacak olması sözel- dil zekâ alanına yöneliktir. Okuduğunu anlayabilmesi düşünce ve görüşlerini belirtebilmesi gelişmiş dil kullanımı ile yakından ilgilidir. Sorunun bir diğer boyutunda ateşin hayatımızdaki yerini kavramış olması beklenen öğrencinin bu bilgilerinden yola çıkarak ters mantık kurması ve arada ki farkı ortaya koyabilmesi beklenmektedir. Bu yönüyle de mantık- matematik zekâ alanını geliştirmeye yöneliktir.

“Yazının Gelişimi” başlığı altında yazı ve yazının önemine ait görsel öğeler kullanılarak desteklenmiş sözler paylaşılarak “Tartışalım” etkinliği planlanmıştır. (Şekil 14).

2.10. YAZININ GELİŞİMİ

Âlim unutmuş, kalem unutmamış.

Bir amaç ancak yazıya
geçirildiği zaman güç kazanır.

Söz kulağa, yazı uzağa gider.

Söz uçar, yazı kalır.

Şekil 14: MEB (s. 36)

Etkinlikte “Yukarıdaki sözlerden hareketle yazının insan hayatındaki önemi ile ilgili neler söylenebilir?” sorusu yöneltilmiştir. Soruda yorumlanması istenen deyim ve atasözlerinin şemaya yerleştirilmesi ve görsel öğe ile desteklenmesi görsel zekâ alanını etkinliğe dâhil etmektedir. Öğrencinin verilen sözleri okuması, anlaması ve yorumlamasını aynı zamanda dile hâkim olmayı ve kelime dağarcığının gelişmişliğini gerektirmektedir. Bu beklenen beceriler sözel- dil zekâ alanına aittir. Öğrencilerin kendi yorumlarını sınıf içinde dile getirmesi ve farklı görüşleri dinlemeyi öğrenme, fikirlerini geliştirme imkânı yakalayabileceği tartışma

yönteminin kullanımı da sosyal- kişilerarası zekâ alanının becerilerinin gelişimine yardımcıdır.

“Yazılı Kültürün Başlaması” alt başlığı altında Sümerlerle ilgili “Okullar” metni ve metin altı sorusu “yorumlayalım” etkinliği ile bulunmaktadır. “Sümerler’ in yazıyı icat etmesi insanlık tarihinde ne gibi değişikliklere neden olmuştur?” sorusu yazının kullanımı öncesi ve yazının kullanımı sonrası döneme ait bilgileri karşılaştırması, neden- sonuç ilişkileri kurması mantık- matematik zekâ alanını geliştiricidir. Okuma, okuduğunu anlama, yorumlama becerileri sözel- dil zekâ alanına yöneliktir.

Soru-cevap yöntemine dayalı “cevaplayalım” etkinliğinde “Yazının ve yazı araçlarının gelişimine hangi milletler katkı sağlamıştır?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soru doğrudan bilginin aktarımına ve öğrencinin araştırma yapmasına yöneliktir. Cevap sözlü ya da sözlü olarak verilebilir yapıdadır. Konuşma, yazma, araştırma gibi becerileri temelinde bulunduran sözel-dil zekâ alanına yönelik bir etkinliktir.

“İnsan ve Göç” ana başlığı altında konuya hazırlık olarak “Geçmişten günümüze insanın günlük yaşamını kolaylaştıran gelişmeler nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Tartışma yöntemi kullanılarak yanıtlanması istenmiştir. İnsanların, teknolojinin ve çağların gelişimine değişimine yönelik bilgilerin neden-sonuç ilişkisine yerleştirilmesi, bunlar arasında karşılaştırma yapma gibi becerileri desteklemesi mantık-matematik zekâ alanının gelişimini destekleyicidir. Hazırlıksız konuşma, belli bir düzen içinde bilgileri aktarma, çıkarım yapma becerilerini desteklemesi sözel-dil zekâ alanına; sınıf içi paylaşım ve etkileşimi destekleyen tartışma yöntemini kullanması sosyal- kişiler arası zekâ alanına yöneliktir.

Ünitede yer alan “Göçebeler ve Yerleşikler” başlıklı metin altına “Konar-göçerler ile yerleşik toplumların karşılıklı ilişkileri hakkında neler söylenebilir?” sorusu “Yorumlayalım” etkinliği olarak verilmiştir. Konar-göçerler ve yerleşikler arasında benzerlik ve farklılıkları ayırt etme, aralarında ki farklılık ve benzerliklere yönelik ilişkiyi ortaya koyma becerilerini kullanmayı destekleyen bir etkinlik olduğundan mantık- matematik zekâ alanını geliştiricidir. Yorumlama, okuduğunu anlama becerilerinin kullanımını gerektirmesi de sözel-dil zekâ alanının gelişimine yöneliktir.

“Toplulukların Yeni Coğrafyalara Hareketleri” alt başlığında soru-cevap yöntemiyle cevaplanmak üzere “Günümüzde siyasi nedenlerle yaşanan göçlere örnekler veriniz.” Sorusu yöneltilmiştir. Göç konusu altında yer verilen bu etkinlik öğrencilerin çevrelerinden haberdar olma, çevrelerine duyarlı olma, karşı tarafı anlayabilme vb. becerilerin gelişimini destekleyebileceğinden sosyal zekânın becerilerinin gelişim alanına yönelik etkinlikler içinde yer alır. Konu içinde yer alması, okuma, anlama, yorumlama, araştırma gibi becerileri kullanmayı desteklemesiyle de sözel- dil zekâ alanının gelişimine yöneliktir.

“Kabileden Devlete” ana başlığında konuya hazırlık olarak tartışma yöntemiyle cevaplanmak üzere “İnsanların birlikte yaşama gereksinimleri hangi kurumları mecburi hâle getirmiştir?” sorusu yöneltilmiştir. Soru kurumlar, yaşam alanları gibi konular arası bağlantıyı ortaya koyma, benzerlik ve farklılıkları anlayabilme becerilerini desteklemesiyle mantık- matematik zekâ alanının gelişimine yardımcıdır. Öğrencilerin düşündüklerini sınıf içinde arkadaşları ile paylaşması, arkadaşlarının cevaplarını sabırla dinleyebilmesi, konuşmak için söz alma, sıra bekleme gibi sosyal hayata yönelik becerileri geliştirici yönüyle öne çıkan tartışma yöntemini kullanmasıyla sosyal- kişiler arası zekâ alanına; hazırlıksız konuşma, okuduğunu anlayabilme, dinleme becerilerini desteklemesiyle sözel-dil zekâ alanına yöneliktir.

“Araştıralım” etkinliğinde “Günümüzde kabile anlayışına sahip topluluklar hangi bölgelerde yaşamaktadır? Sonuçları sınıfta paylaşınız.” Sorusu verilmiştir. Araştırma yapma, okuma, yazma becerileri sözel-dil zekâ alanının temel becerilerindedir. “Sınıfta paylaşınız” kısmı ise öğrencilerin sınıf içinde sözlü iletişim becerisini geliştirmesi, kişiler arası etkileşim ve paylaşımı desteklemesiyle sosyal- kişiler arası zekâ alanını geliştirebilir.

“Kadeş Savaşı” başlıklı okuma metni savaşa ait temsili görselle desteklenmiştir. (Şekil 15).

Şekil 15: Kadeş Savaşı (Temsili). MEB (s. 56)

“Kadeş Savaşı” metni altında “Yorumlayalım” etkinliği düzenlenmiş. Etkinlikte “Mısır ve Hitit ordularının birbirlerine üstünlük sağlayamamalarının nedenleri neler olabilir?” sorusu verilmiştir. Okuma, okuduğunu anlama, yorumlama becerilerine yönelik yapıyla sözel-dil zekâ alanına; karşılaştırma yapma, analiz yapma becerilerini desteklemesiyle mantık-matematik zekâ alanına yöneliktir. Görsel uyarıcıların kullanımı öğrencilerin dönem şartlarını hayal edebilme ve anlayabilmelerini sağlamak açısından öneme sahiptir. Verilen bu görselde öğrenciye bilmediği bir çağı anlayabilme ve üzerine konuşabilme, etkinlikte yer alan soruya merakla katılma şansı vermektedir.

“Kanunlar Doğuyor” ana başlığı altında “Tartışalım” etkinliği düzenlenmiştir. Soru da Türklere ait “Oğul ile babanın arasına girilmez, Mayasıdır Hakan’ın, Türk töresi geçilmez!” sözü paylaşılmış ve “Türk töresinin siyasi ve sosyal hayata etkileri nelerdir?” sorusu verilmiştir. Okuma, okuduğunu anlama, yorumlama becerilerini desteklemesi sözel-dil zekâ alanına; tartışma yöntemini kullanması sınıf içi etkileşim ve paylaşım ortamı oluşturmasıyla sosyal- kişiler arası zekâ alanına yöneliktir.

Konu için verilen diğer bir etkinlik olan “Araştırılım” etkinliğinde “Türk töresinde hırsızlık, cinayet ve ordudan kaçma suçlarının cezası nedir? Bir metin hazırlayarak sınıfta okuyunuz.” sorusu verilmiştir. Araştırma yapma, metin hazırlama, okuma, hitabet gibi beceriler sözel-dil zekâ alanının temel becerilerindendir. Bu tip etkinlikler öğrencilerin kendilerine olan güvenlerinin gelişimini destekleyicidir. Bireyin metin hazırlayabilmesi dili etkili kullanabilmesi ve kelime dağarcığının gelişmiş olması ile yakından ilgilidir. Sınıf içinde okunması, paylaşılması etkileşim ve paylaşım ortamı oluşturacağından sosyal- kişiler arası zekâ alanına yöneliktir.

Soru- cevap yöntemine dayalı etkinlikte “Urkagina ve Hammurabi Kanunları’nın meşruiyet kaynakları nelerdir?” sorusu, iki kanuna ait bilgileri ve meşrutiyet kaynağı kavramı arasında mantıklı bir bağ kurmayı, kanunları arası farklılık ve benzerlikleri fark etmeyi gerektirmektedir. Bu beceriler mantık- matematik zekâ alanına yöneliktir. Kanunlara ait verilen metinleri okuma, anlama, çıkarım yapma becerilerini gerektirmesi de sözel- dil zekâ alanını geliştiricidir.

4.3 Üçüncü Ünite Bulunan Etkinlik ve Metin altı Sorularına Ait Bulgular ve Yorumlar

Ünite	Sözel-dil Zekası	Mantık- matematik zekası	Görsel-uzamsal Zeka	Müzikal- ritmik Zeka	Bedensel-Kinestetik Zeka	Kişiler-arası (sosyal) Zeka	İçsel Zeka	Doğacı Zeka	Toplam
f	18	9	4	0	0	8	1	0	18
%	100	50	22,22	0	0	44,44	5,55	0	100

Şekil 16: Üçüncü ünite bulunan etkinlik ve metin altı soruların zekâ alanlarına göre dağılımı

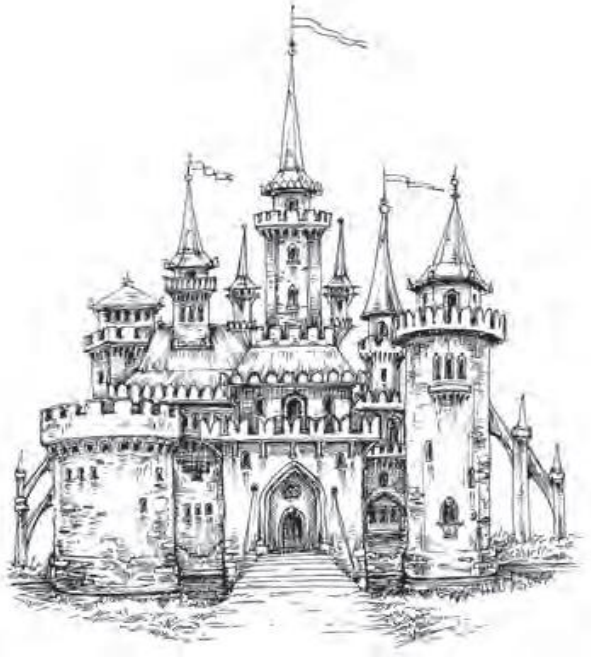
Ünite başlangıcında etkinlik olarak “Hazırlanalım” bölümünde soru-cevap yöntemine dayanan üç soru yöneltilmiştir. Sorular;

1. Günümüzdeki ticaret merkezlerinin özellikleri nelerdir?
2. Toplum hayatına kanunların etkileri nelerdir?
3. Orta Çağ’da Avrupa’da görülen yönetim biçimleri nelerdir?

Verilen bu üç soruda öğrencinin araştırma, okuma, çıkarım yapma, konuşma, dinleme, bilgileri belli bir düzende aktarıma hazırlama becerilerini geliştiricidir. Bu beceriler sözel- dil zekâ alanının gelişimini destekler.

“Ortaçağda Siyasi Yapılar” başlığı altında bulunan tartışma yönteminin kullanılması planlanan “Tartışalım” etkinliğinde Arnold Toynbee ye ait “Geçmişteki uygarlıklardan bazıları neden yıkıldılar? Ben, uygarlıkların kaderlerinin yıkılmak olduğuna inanmıyorum” sözü paylaşılmıştır. “Arnold Toynbee’nin uygarlıkların yıkılmasına inanmamasının nedenleri neler olabilir?” sorusu yöneltilmiştir. Okuma ve okuduğunu anlama becerisini kullanarak sözü yorumlaması ve zihninde konuşmasını hazırlaması gerekmektedir. Bu sözel-dil becerisinin gelişimine yöneliktir. Tartışma yönteminin kullanılması öğrencinin düşüncelerini sınıf ortamında paylaşmasını sağlama, karşı tarafı dinleme, düşüncelerine saygı duyma gibi kazandırılan sosyal becerileri destekleyici yöndedir. Kişiler arası etkileşimi, paylaşımı destekleyen bu etkinlik sosyal-kişilerarası zekânın gelişmesine de katkı sağlamaktadır.

Aynı başlık altında verilen “Feodalizm” metni ve metin altında “Feodalitenin güç kazanmasında etkili olan sebepler nelerdir?” sorusu bulunmaktadır. Metin ve metin altı sorusunu destekleyen feodalitenin egemen olduğu döneme ait şato görseli paylaşılmıştır. (Şekil 17). Öğrenciden metni analiz etmesi, neden-sonuç ilişkisini kurması, çıkarımlar yapması beklenmektedir. Bu yönüyle mantık-matematik zekâsına yöneliktir. Metni okuma, anlama ve yorumlama becerisi kullanarak yazılı ya da sözlü aktarıma uygun metinleştirmesi sözel-dil zekâsını da geliştirici yöndedir. Düşüncelerini aktarabilmesi dili kullanma becerisi ile doğru orantılıdır.

Şekil 17: Şato (Temsili). MEB (s. 68)

Feodalitenin güç kazanmasında önemli bir koruma kalkanı olarak kullanılan Şatolar etkinlikte verilen soruyu cevaplamaya yardımcı olmaktadır. Verilen bu Şato görseli öğrencilerin buldukları coğrafya da kullanılmayan bir mimari yapıya aittir. Dolayısıyla öğrenciler için soyut bir kavram olarak kalabilecekken görselle desteklenerek somutlaştırılmıştır. Görselle desteklenen soruların da görsel zekâ alanı gelişmiş öğrencilerin ilgisini çekecektir.

Bir diğer soru-cevap yöntemine dayalı “Cevaplayalım” etkinliğinde “Gücün meşrutiyet kaynağı bakımından Sasani, Bizans ve Moğol İmparatorluklarının benzerlik ve farklılıkları nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymak mantık-matematik zekâsının temel becerileri arsındadır. Bu yönüyle mantık-matematik zekâsını geliştirici yapıdadır. Sorunun benzerlik farklılıklarını sözlü ya da yazılı olarak aktarımı sözel-dil zekâsının gelişmesini de destekleyicidir.

“İmparatorluklarda Sosyal, Ekonomik ve Askeri Durum” alt başlığı altında verilen “Orta Çağda Avrupa’da Veba Salgını (1347- 1351)” metni ve metin altında verilen “Veba salgının, Avrupa da siyasi ve sosyal hayata etkileri neler olmuştur?” sorusu temsili bir görselle desteklenmiştir (şekil 18). Dönem şartlarını anlayabilmesi ve salgın kavramını somutlaştırması açısından görselle desteklenmesi öğrencinin

öğrenmesi ve etkinliğe katılabilmesinde önemli yere sahiptir. Görsel uyarıcılarla desteklenmesi, resmi okuyabilme vb. becerileri desteklemesiyle görsel zekâ alanının gelişimine yardımcıdır. Öğrenciden verilen metinden yola çıkarak daha kapsamlı yargı ve sonuçlar vermesi beklenmektedir. Bunun için tümevarım yöntemi kullanılmaktadır. Tümevarım yöntemi mantık-matematik zekâsının temel kaynaklarından. Metni okuma, anlama, yorumlama, çıkarım yapma becerileriyle de sözel-dil zekâ alanının gelişimine yöneliktir.

Şekil 18 : Veba Salgını (Temsili). MEB (s. 71)

Konunun devamında yer alan “Tartışalım” etkinliğinde “Ülkenin temeli vergidir, bu da adaletle yükselir, zulümle değil.” Sasani Hükümdarı Erdeşir Babekan’ın bu sözü günümüz için de geçerli midir? Neden?” sorusu verilmiştir. Tartışma yönteminin kullanılmasının planlaması sosyal-kişilerarası zekânın gelişime yöneliktir. Verilen söz üzerinden çıkarım yapılması sözel-dil zekâsına; söylendiği dönem ve günümüze şartları arasında karşılaştırma yapması açısından mantık-matematik zekâsına; kendi düşünce ve yorumunu ifade etmesine imkân tanınması ile içsel zekânın gelişimini destekleyicidir.

Bir diğer etkinlik olan “Araştıralım” da soru cevap yöntemiyle cevaplanacak “Büyük İskender, Roma ve Sasani Devletlerinin geniş coğrafyalara

hükmetmelerindeki etkenler nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Öğrenciyi araştırma yapmaya yönlendirmesi, araştırma yöntemlerini öğrenmesini sağlaması, kalıcı öğrenmelere neden olması açısından oldukça önemlidir. Araştırma yapmak, okumak, çıkarım yapmak, okuduğu konu üzerinden yorumlarda bulunabilme gibi beceriler gerektiren bu etkinlik öğrenciden beklediği beceriler dikkate alındığında sözel-dil zekâsına yöneliktir. Soruda öğrencinin araştırma sonucunda elde ettiği veriyi nasıl kullanacağı örneğin sınıfta anlatım, pano çalışması vb yollarla aktarılacak mı yoksa yazılı metin halinde öğrencinin kendisinde mi kalacak belirtilmemiştir. Bu da sorunun sözel-dil zekâ alanı yanında etkilediği bir zekâ alanı var mı tespit etmeyi engellemektedir.

“Tarımdan Ticarete Ekonomi” başlığında yer alan “Tartışalım” etkinliğinde “İlk çağlardan itibaren tarım üretimini artırmak isteyen insanlar hangi faaliyetlerde bulunmuş olabilir?” sorusu yöneltilmiştir. Kişilerarası paylaşım, karşı tarafı dinleme, anlama, sınıf ortamında etkileşimi arttıracığından sosyal-kişilerarası zekâyâ; hazırlıksız konuşma, tartışma gibi becerilere yönelik soru ve etkinlik olmasıyla sözel-dil zekâsına; geçmiş bilgilerinden hareketle bir dönem şartları hakkında akıl yürütmesi bağ yakalaması ise mantık-matematik zekâsının gelişimine yöneliktir.

“Artı Üründen Sosyal Sınıflara” alt başlığında soru-cevap yöntemi ile cevaplanması istenilen etkinlikte “Artı ürünün insan yaşantısına etkileri nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Bu tip etkinlikler doğrudan okuduğunu anlama ve yorumlama becerisini kullanabilmeye bağlıdır. Konuyu okuma, yorumlama, çıkarım yapma gibi becerileri destekleyen bu soru sözel-dil zekâ alanının gelişimine yöneliktir.

Aynı başlık altında verilen “Araştıralım” etkinliğinde “Orta Çağ Avrupa’sında Feodalite egemenken Osmanlı Devleti’nde uygulanan toprak sisteminin özellikleri nelerdir? Bir slâyt hazırlayarak sınıfta sunum yapınız.” Sorusu bulunmaktadır. Bu soruda Orta Çağ Avrupa’sı ile Osmanlı devleti toprak sistemi araştırması, konuyu sunacak şekilde hikâyeleştirmesi açısından sözel-dil zekâsına yöneliktir. Feodalite ve Osmanlı toprak sistemini karşılaştırma arasındaki farkları bulma yönüyle mantık-matematik zekâsının gelişimini destekler; sunum hazırlığı ise içinde birçok görsel öge barındırması açısından görsel zekâ alanına yöneliktir. Sınıfta paylaşım sunum sonrası soru-cevap etkinliği de sosyal-kişilerarası zekâ alanını destekleyicidir. Ancak

İlk ve Orta Çağ ticaret yolları haritası altında verilen “Tartışalım” etkinliğinde “Tarihi ticaret yolları yeniden canlandırılabilir mi? Neden?” sorusunun tartışma yöntemi ile cevaplanması planlanmıştır. Bu yöntem kişilerarası iletişim ve etkileşim ortamı yaratması, karşı tarafı dinleme becerisi, bakış açılarını fark etme becerisini desteklemesiyle sosyal-kişilerarası zekâ alanının gelişimine yöneliktir. Ticaret yollarının güzergâhları şu an buldukları coğrafyaları, günümüz ticaret ağları gibi konular üzerinde düşünülerek geçmişle günümüz arasında ki şartları ortaya koyabilmesi fark ve benzerlikleri ayırt edebilmesi gibi becerileri mantık-matematiksel zekânın gelişimine yöneliktir. Dinleme konuşma yorumlama gibi becerileri de desteklemesiyle bu soru sözel-dil zekâsını da geliştirebilir.

“Ora Çağda Ordu” ana başlığı altına tartışma yöntemiyle cevaplanması beklenen “Tartışalım” etkinliği yerleştirilmiştir. Cevaplanmak üzere “Medeniyetlerin, askeri teşkilatlanmaya ihtiyaç duyulmasının sebepleri neler olabilir?” Sorusu yöneltilmiştir. İnsanlarla iletişim kurmayı, grup içi etkileşimi desteklemesiyle sosyal-kişilerarası zekâyı; düşüncelerinin dile getirmesiyle hazırlıksız konuşma gerçekleştirmesiyle de sözel-dil zekâsına yöneliktir.

“Yerleşik ve konar-göçerler arasındaki savaşlar alt başlığında bulunan “Cevaplayalım” etkinliğinde soru-cevap yöntemi planlanmıştır. “Yerleşik ve konar-göçer toplumları arasındaki ilişkileri belirleyen unsurlar nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Öğrencinin yerleşik ve konar-göçer arasındaki farkları algılaması, benzerlik ve farklılıkları tespit etmesi istenmektedir. Bu yönüyle mantık-matematik zekânın gelişimine yöneliktir. Konu üzerinde düşünme, düşündüklerini, yaptığı çıkarımları ifade etme becerisiyle de sözel-dil zekâsının gelişimini destekleyici bir etkinliktir.

“Kanunlar Geliyor” ana başlığı altında tartışma yöntemine dayalı “Tartışalım” etkinliği yerleştirilmiştir. Yusuf Has Hacıp’e ait “Kanunun adil olması gerekir çünkü adalet esaslarında tertip edilmeyen bir kanun, üçayaklı masanın ayaklarından birinin eksikliği gibi hatalara ve haksızlıklara yol açar. O takdirde “devlet tahtı” yıkılır. Devletini korumak isteyen hükümdar, adil kanun yapmak zorundadır” sözü paylaşılmış ve Kutadgu Bilig adlı eserine göre devletin ayakta kalmasını sağlayan unsurların neler olduğu sorulmuştur. Sınıf içi etkileşimi arttırması, birbirini dinleme, anlama, fikirlerine sahip çıkma gibi sosyal becerileri desteklemesi yönüyle tartışma

yöntemi sosyal-kişilerarası zekânın becerileri arasındadır. Verilen sözü okuma, anlama, çıkarım yapma, yorumlama, dinleme gibi becerileri desteklemesiyle de sözel-dil zekâsını da geliştirmektedir.

Konunun devamında, Cengiz Yasası'nda aile hukukuna ve ceza hukukuna dair örnek maddeler, görevler çerçeveli bölümlere ayrılarak madde halinde sunulmuştur. Altına “Tartışalım” etkinliğinde “Cengiz yasasının ortaya çıkmasında Moğol kültürünün etkileri nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Tartışma yöntemi sosyal-kişilerarası zekânın temel becerileri arasında olduğundan sosyal-kişilerarası zekâyı destekleyicidir. Bu soru okuduklarından çıkarım yapmayı, hazırlıksız konuşma, dinleme becerilerini kullanmayı desteklediğinden sözel-dil zekâsının gelişimine yöneliktir.

Konu içinde verilen bir diğer soru “Cevaplayalım” etkinliğinde verilen “Justinianus Kanunları ve Cengiz Yasası'ndaki aile ve ceza hukukuna ilişkin kurallardaki farklılıklar nelerdir?” sorusudur. Benzerlik ve farklılıkları bulma mantık-matematik zekâsının temel becerilerinden biridir. Bu nedenle mantık-matematik zekâsının gelişimine yöneliktir. Ayrıca cevabı sözlü ya da yazılı olarak ifade etmesi okuduğunu anlaması yorumlayabilmesi yönüyle de sözel-dil zekâsına yöneliktir.

4.4 Dördüncü Ünite de Bulunan Etkinlik ve Metin altı Sorularına Ait Bulgular ve Yorumlar

Ünite	Sözel-dil Zekası	Mantık- matematik zekası	Görsel-uzamsal Zeka	Müzikal- ritmik Zeka	Bedensel-Kinestetik Zeka	Kişiler-arası (sosyal) Zeka	İşsel Zeka	Doğacı Zeka	Toplam
f	22	2	7	0	0	9	0	0	22
%	100	11	31,82	0	0	45,45	0	0	100

Şekil 20: Dördüncü ünite de bulunan etkinlik ve metin altı soruların zekâ alanlarına göre dağılımı

Ünitenin giriş kısmında “ Hazırlanalım” etkinliğinde 3 soru bulunmaktadır;

1. Türklerin ilk ana yurdu neresidir? Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti'nin bu bölgelerde yaptığı kültürel çalışmalar nelerdir?
2. İlk Türk devletlerindeki toplumsal yapının özellikleri nelerdir?
3. Türkler, Orta Asya'dan nerelere göç etmiştir?

Bulunan bu üç soru öğrencilerin araştırma yapmasını gerektirmektedir. Araştırma, yazma gibi beceriler sözel-dil zekâsının alanına girer. İlk soru aynı zamanda günümüz dünyasına ait öğrenci bilgilerini de harekete geçirmektedir. Bu araştırma sonrası yaşadığı ülke, kültür yapısı, unutulmuş adet, gelenek ve görenekler gibi toplumsal ilişkileri içeren kültürel gelişmeler hakkında bilgi sahibi olacaktır.

“Avrasya da ilk Türk izleri” başlığı altında yer alan “Tartışalım” etkinliğinde “Avrasya, Asya ile Avrupa'nın neredeyse tamamını içine alan coğrafi bir bölgedir. Orta Asya kavimlerinin yerleşik düzene geçtiği Türklerin, Moğolların, Slavların ve Çinlilerin yaşadığı geniş bir alan olarak kabul edilebilir.” Tanımı yapılmış ve “Avrupa coğrafyası ile günümüz Türk Dünyası arasında ilişki olduğu söylenebilir mi? Neden?” sorusu yöneltmiştir. Tartışma yöntemi kişilerarası etkileşimi arttırdığından karşı tarafı anlama, başkasının bakış açısını fark etme gibi becerileri desteklenmesi kişilerarası-sosyal zekânın gelişimini destekleyicidir. Hazırlıksız konuşma yapması kendini ifade etme gibi becerileri geliştirmesi ile sözel-dil zekâsına, Avrasya coğrafyası ile günümüz Türk Dünyası arasındaki ilişkileri analiz etmesi, farklılık ve benzerlikler ile arasında ilişki kurmasıyla da mantık-matematik zekâsına yöneliktir.

“Boylardan Devlete” ana başlığı altında “Tartışalım” etkinliği verilmiştir. “Ok ve Yay gerebilen kavimleri bir aile gibi birleştirdim şimdi onlar Hun oldular” sözü paylaşılmış ve Mete Han'ın Kavimleri aile gibi birleştirme nedenlerinin neler olabileceği sorulmuştur. Kişilerarası etkileşimi destekleyen tartışma yönteminin kullanılması, sosyal-kişilerarası zekânın gelişimine yöneliktir. Hazırlıksız konuşma, dinleme, okuma, yorumlama becerilerini destekleyen bu soru aynı zamanda sözel-dil zekâsının gelişimini de destekler.

Aynı konu içinde verilen “Araştıralım” etkinliğinde “Hunlar Kök Türkler ve Uygurlar dışında varlığını sürdüren Türk devlet ve toplulukları nerelerde yaşamışlardır? Dilsiz harita üzerinde gösteriniz.” Araştırma, yazma gibi becerileri desteklemesiyle sözel-dil zekâsını destekleyicidir. Dilsiz haritalar, üzerinde yazı bulunmayan, sadece topografya şekilleri ya da istenilen başka olaylar bulunan haritalardır. Yer adları, coğrafi terimler vb bilgilerin akılda tutulmasını kolaylaştırmak için kullanılan bu haritalar, öğrenmeyi kolaylaştırmayı hedeflemektedir. Dilsiz harita görsel uyarıcı olarak kullanılmakta bu da görsel zekânın alanına girmektedir.

“Türk Devletlerinde Gücün Meşrutiyet Kaynağı” alt başlığında “Kağan gücünü nereden alıyor” başlıklı metin bulunmaktadır. Düzenlenen okuma parçası alıntı yapılan kaynağı göstererek öğrencilere ek okuma yapma, konu hakkında araştırma yapma fırsatı vermektedir. Araştırmayı destekleyici yapıda soru olduğu görülmekte bu yönüyle sözel-dil zekâsına yöneliktir. Metin alt sorusu olarak “Yorumlayalım” başlığıyla “Kut inancının Türk siyasî hayatına etkileri neler olabilir?” sorusu yöneltilmiştir. Yorumlama, okuduğunu anlama, araştırma gibi beceriler, sözel-dil zekâsının gelişimine yöneliktir.

Aynı konu içerisinde “Cevaplayalım” etkinliği altında “Kağanların görevleri nelerdir?” sorusu yer almıştır. Konu içinde yer alan etkinlik öğrencinin dersi dinleme ve ders kitabından konuyu takip etmesini gerektirmektedir. Bu etkinlik okuduğunu anlama, dinleme, yazma, konuşma becerilerini desteklemesiyle sözel-dil zekâsına yöneliktir.

“Gücün maddi ve temel kaynakları” alt başlığında altında verilen İzgi’nin kitabından alınan “Çin elçisi raporu” başlıklı metin ve metin altı sorusu bulunmaktadır. Metin, konu hakkında daha fazla okuma yapmak isteyen öğrencilere kaynak göstermesi ile okuma araştırma becerilerini desteklemektedir. Bu yönüyle sözel-dil becerisine yöneliktir. Okuma metninde bahsedilen konu üzerinden öğrencinin kurgu yapması ve öğrendiklerini aktarması istenmekte “Uygur Devletinde kadınların sosyal hayata etkileri neler olabilir?” metin altı sorusuyla da okuma, yorumlama, çıkarım yapma becerileri desteklenmektedir. Bu beceriler sözel-dil zekâsının temel becerileri arasında yer alır.

“Güç Paylaşımı ve Yönetim” alt başlığı altında verilen “Tartışalım” etkinliğinde “İkili devlet teşkilatının, Türk siyasi hayatına etkiler neler olabilir?” Sorusu yöneltilmiştir. Tartışma yönteminin kullanılmasıyla sosyal-kişilerarası zekânın okuma, yorumlama, çıkarım yapma gibi becerileri konu anlatımı ardından bu sorunun sorulmasıyla desteklenmesi sözel-dil zekâsının gelişimine yöneliktir.

“İlk Türk Devletlerinde Töre” alt başlığında konu anlatılmış ardından “Tartışalım” etkinliğinde “il (devlet) gider töre kalır” sözünden hareketle törenin Türk tarihinden etkileşiminin (?) neler olabileceği sorulmuştur. Tartışma yönteminin kullanılmasının planlaması sosyal-kişilerarası zekânın beceri alanına yöneliktir. Aynı şekilde sözlü okuma, yorumlama, çıkarım yapma becerileri de sözel-dil zekâsının temel beceri alanlarındandır ve bu zekâ alanının gelişimini destekler.

“Türk Kitabelerine Göre Göç ve Yönetim Anlayışı” alt başlığında soru-cevap yöntemine dayalı “Cevaplayalım” etkinliği yerleştirilmiştir. Konu anlatımı ardından “Orhun yazıtlarına göre Türk Devletlerinde Kağanlar gücünü nerden almaktadır?” sorusu yöneltilmiştir. Soru- cevap yönteminin kullanımı okuma, okuduğuna anlama, çıkarım yapma, dinleme becerilerini aktif kullanmaya yöneliktir. Bu yapıda bulunan sorular sözel-dil zekâsının gelişimine yöneliktir. Öğrencinin bilgisini aktarabilmesi için dile olan hâkimiyeti önem taşımaktadır.

“Türklerde Coğrafya ile Oluşan Yaşam Tarzı” ana başlığı altından “İlk Türklerin yaşadığı coğrafya” adlı metin bulunmaktadır. Metin görsellerle desteklenmiştir (Şekil 21, şekil 22 ve şekil 23). Görsel uyarıcıların varlığı öğrenmeyi ve akılda kalıcılığı desteklemek için kullanılmaktadır. Görseller metin ve soruyu destekleyici yöndedir. Öğrencinin okuduğu bozkır, çöl vb terimleri hafızalarında canlandırmalarına yardımcı olan bu görseller, görsel zekâ alanını desteklemektedir. Metin altı sorusu olarak “Orta Asya coğrafyasının Türklerin yaşam biçimlerine etkileri nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Okuduğunu anlama, yorumlama, konuşma gibi beceriler sözel-dil zekâsını geliştiricidir.

Şekil 21: Bozkırda Hayvancılık. MEB (s. 106)

Şekil 22: Gobi ölu (Orta Asya). MEB (s. 106)

Şekil 23 : Bozkır MEB (s. 107)

Konu içinde verilen bir diğer metin “Boyların Yaylaya Göçü” metnidir. Okumalar için kaynak göstermesi araştırmaya teşvik etmesiyle sözel-dil zekâsını destekler yapıdadır. ”Yorumlayalım” başlığında verilen metin altı sorusunda “Günümüzde konar-göçer hayat tarzının ölkemizde görölmesinin nedenleri neler olabilir?” sorusu yöneltilmiş yorumlama, çıkarım yapma, okuma, sözel-dil zekânın temel becerilerinden olması nedeniyle sözel-dil zekâsını geliştiricidir. Geçmiş ve günümüz hakkında bilgilerini karşılaştırma, dönem şartlarını ve günümüz ihtiyaçlarını algılama

aradaki değişimi gelişimi anlayabilme, mantıksal bağ kurarak ilişkilendirme mantık-
matematik zekâsına yöneliktir.

“Türklerin Ana Yurttan Göçleri” alt başlığında verilen tablo ve harita üzerinden
“Tartışalım” etkinliği planlamıştır. Soru olarak “Orta Asya göçlerinin Türk ve dünya
tarihine olan etkileri neler olabilir? (tablo ve harita)” sorusu yöneltilmiştir. (Şekil 24,
şekil 25). Tartışma yöntemi kullanılması kişilerarası etkileşimi arttırmasıyla sosyal-
kişilerarası zekâ alanına yöneliktir. Harita ve tablo kullanılması görsel zekâsı
gelişmiş öğrencilerin katılımını arttırmaktadır. Bu yönüyle görsel zekânın gelişimini
sağlamaktadır. Tablo okuma, çıkarım yapma, yorumlama becerilerini
desteklemesiyle sözel-dil zekâsına yöneliktir.

Göç eden Türk topluluğu	Göçün tarihi veya dönemi	Göçle gittikleri coğrafya	Neden göç ettiler
Hunlar	I. yüzyıl sonları ve II. yüzyıl ortaları	Orhun bölgesinden Güney Kazakistan bozkırlarına, Türkistan'a	• Ekonomik sıkıntı yani ana yurt topraklarının geçim bakımından yetersiz kalması,
Ak Hunlar-Eftalitler	350'ler	Afganistan ve Kuzey Hindistan'a	• Kuraklık, nüfus artışı ve otlak darlığı
Hunlar	375 ve sonraki yıllar	Güney Kazakistan ve Türkistan'dan Avrupa'ya	• Sınırlı bir tarım dışında sadece hayvan yetiştirilebilmesi
Oğurlar	461-465 yılları	Güneybatı Sibirya'dan Güney Rusya'ya	• Türklerde bir boyun başka bir Türk boyunu yerinden çıkararak göçe mecbur etmesi
Sabarlar	V. yüzyıl ikinci yarısı	Aral Gölü'nün kuzeyinden Kafkaslara	• Yabancı (Çin ve Moğol), ağır dış baskıya maruz kalmaları
Avarlar	VI. yüzyıl ortaları	Batı Türkistan'dan Orta Avrupa'ya	• Başka milletlerin egemenliğini kabul edip istiklalden mahrum kalmaktansa memleketi terk etmeyi tercih etmeleri
Bulgarlar	668'den sonraki yıllar	Karadeniz kuzeyinden Balkanlar'a ve Volga Nehri kıyılarına	• Fetih arzusu ve yeni vatanlar kurma fikri.
Macarlar	830'dan sonra	Kafkasların kuzeyinden Orta Avrupa'ya	
Uygurlar	840'ı takip eden yıllarda	Orhun Nehri bölgesinden İç Asya'ya	
Peçenek, Kuman (Kıpçak) ve Uzlar	IX-XI. yüzyıl	Hazar Denizi'nin kuzeyinden Doğu Avrupa ve Balkanlar'a	
Oğuzlar	X ve XI. yüzyıl	Orhun bölgesinden Seyhun Nehri kenarlarına ve Maveraünnehir üzerinden İran'a ve Anadolu'ya	

Şekil 24: Orta Asya'dan Türk Göçleri (Kafesoğlu,1997, s.54- 55). MEB (s. 109)

Şekil 25: Harita: Orta Asya'dan Türk Göçleri. MEB (s. 109)

“Türklerde Askeri Kültür” ana başlığında bulunan “Araştırılm” etkinliğinde “Genel ağ üzerinden <http://www.kkk.tsk.tr> / sayfasını ziyaret ediniz. Kara Kuvvetleri birlik amblemi üzerinde bulunan yıldızlar, tarih, defne yaprağı, Atatürk silueti, ay-yıldız, çelenk, kılıç ve meşe yaprağı ne anlama gelmektedir? (Şekil 26). Araştırma sonuçlarını sınıf panosunda paylaşınız” sorusu yöneltilmiştir. Araştırma, okuma gibi becerilerin desteklemesi sözel-dil zekâsına yöneliktir. Sorunu görsel olarak desteklenmiş olması yönlendirdiği internet sitesinin görseller içermesi ile görsel dünyayı algılayabilme, pano hazırlama, görsel materyallerle süslenmiş bir ortamı olacağından güzel zekâyı alanının gelişimini destekler. Pano da bilgilerin, çalışmanın sınıfta paylaşılması öğrenciler arası etkileşim ortamı oluşturacağından sosyal-kişilerarası zekâ alanını da destekleyicidir.

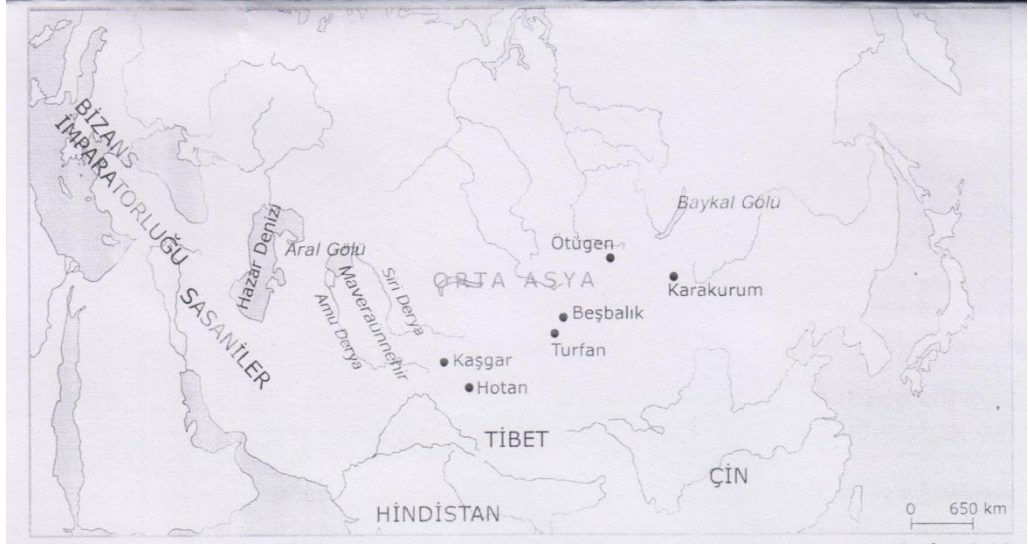
Şekil 26: Kara Kuvvetleri Birlik Amblemi. MEB (s. 110)

“Kavimler Göçü” ana başlığından verilen “Tartışalım” etkinliği sosyal-kişilerarası zekânın gelişimine yöneliktir. “Göç olaylarında farklı kavimler neden birlikte hareket etmiş olabilir?” sorusu verilmiştir. Çıkarım yapma, yorumlama becerisi sözel-dil zekâ alanının gelişimine yöneliktir.

“Avrupa Hun Devleti” ana başlığında sosyal becerilerin gelişimini destekleyen tartışma yöntemine dayalı “Tartışalım” etkinliği planlanmıştır. Bu etkinlikte “Avrupa Hun Devletinin Doğu Roma’yı baskı altında tutarak Batı Roma ile iyi ilişkiler kurmasının nedenleri nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Tartışma yöntemi üzerine kurulu bu etkinlik sınıf içinde dinleme, fikirlerine sahip çıkma, kişilerarası etkileşim ve paylaşım ortamı oluşturmasıyla sosyal-kişilerarası zekâ alanına; yorumlama, çıkarım yapma gibi beceriler desteklemesiyle sözel-dil zekâ alanına yöneliktir.

Aynı konu içinde ikinci bir tartışma etkinliği yerleştirilmiştir. “Kavimler göçü sonrası Avrupa siyasi hayatına etkileri neler olabilir?” sorusu sorulmuştur. Öncesinde paylaşılan harita görsel zekâsı gelişmiş öğrencileri çekecek şekildedir. Tartışma yönteminin kullanılması sınıf içinde paylaşımı arttırdığından sosyal-kişilerarası zekâ alanının becerilerini geliştirmeye yöneliktir. Yorumlama, hazırlıksız konuşma gibi becerileri desteklemesiyle sözel-dil zekâsına hitap etmektedir.

“İlk Türk Devletleri ve Komşuları” başlığında verilen tartışma yöntemine dayalı etkinlik de “İlk Türk devletlerinin komşuları (Harita 4. 10) ile olup ilişkilerinde ekonomik ve askeri unsurlarından hangileri daha etkili olmuştur? Neden?” Sorusu yöneltilmiştir. Harita ile desteklenen bu soru (Şekil 27) görsel zekâsı ön plana çıkan öğrencilerin katılımını olumlu yönde etkileyecektir. Zihinde soyut olan bilgiler, görsel uyarıcılarla anlamlı hale gelecektir. Tartışma yönteminin kullanımı sınıf içi etkileşimi destekleyen yapısıyla sosyal-kişilerarası zekâyı geliştirmektedir. Yorumlama, çıkarım yapma, harita okuma gibi becerilerde sözel-dil zekâ alanının temel becerilerindedir.

Şekil 27: Harita4.10: İlk Türk Devletlerinin komşuları. MEB (s.119)

Yorum yapılması istenilen diğer bir etkinlikte, “Yerleşik Toplumların Konar-Göçerlere Karşı Savunma Duvarları” metni ve metin altı sorusu bulunmaktadır. Okuma parçası, içinde geçen örneğe ait görselle desteklenmiştir (Şekil 28).

Şekil 28: Çin Seddi. MEB (s. 120)

Görsel uyarıcılarla desteklemesi yönüyle, görsel zekâ alanı gelişmiş öğrencelerin konuya ilgisini arttırıcıdır. Ve yöneltilen “Konar-göçerlere karşı korunmak isteyen yerleşik toplumların aldıkları tedbirler neler olabilir?” sorusu metni anlama, yorumlama, çıkarım yapma becerilerini destekleyerek sözel-dil gelişimine katkı sağlar.

Bir diğerk etkinlik ‘‘Tartışalım’’ da ‘‘İlk Türk devletlerinin çevresindeki devletlerle siyasi, sosyal ve ekonomik ilişkilerinde cihan hâkimiyeti anlayışı da etkili olmuştur. Bunu İstemi Yabgu’nun ‘‘Atalarımızdan işittik ki Roma İmparatorluğu elçileri geldiği zaman bu bizim için artık yeryüzünü fethedeceğimize delalet eder’’ sözünden anlaşılabilir’’ alıntısı paylaşılmış ve cihan hâkimiyeti anlayışının ortaya çıkışında kut inancı etkisinin ne olduğu sorulmuştur. Kişilerarası paylaşımı etkileşimini arttıran tartışma yönteminin kullanılması sosyal-kişilerarası zekânın gelişimini desteklemektedir. Okuma, yorumlama, çıkarım yapma becerilerinin desteklenmesi sözel-dil zekâsının geliştiricidir.

‘‘İlk Türk devletlerinin ticari politikaları’’ alt başlığında soru-cevap yöntemine dayalı hazırlanan etkinlikte ‘‘Eski Türk topluluklarının çevresindeki devletlerle ilişkileri hangi alanlarda olmuştur?’’ sorusu yöneltilmiştir. Okuma, yorumlama, çıkarım yapma becerilerini destekleyen bu etkinlik sözel-dil zekâsına yöneliktir.

Konuda bulunan ‘‘yorumlayalım’’ etkinliğinde ‘‘İlk Türk Devletinde Serbest Ticaret Pazarı’’ metni verilmiştir. Alıntı yapıldığı kaynağı belirten ve konu üzerinde okuma yapmak isteyen öğrencilere yol gösteren bu etkinlik öğrenciyi araştırmaya yönlendirmektedir. Araştırma, okuma, yorumlama, okuduğunu anlama becerilerini desteklemesiyle sözel-dil zekâ alanına yöneliktir.

4.5 Beşinci Ünite de Bulunan Etkinlik ve Metin altı Sorularına Ait Bulgular ve Yorumlar

Ünite	Sözel-dil Zekası	Mantik- matematik zekası	Görsel- uzamsal Zeka	Müzikal- ritmik Zeka	Bedensel-Kinestetik Zeka	Kişiler-arası (sosyal) Zeka	İçsel Zeka	Doğacı Zeka	Toplam
f	25	4	6	0	0	14	1	0	25
%	100	16	24	0	0	56	4	0	100

şekil 29: Beşinci ünite de bulunan etkinlik ve metin altı sorularının zekâ alanlarına göre dağılımı

Bu ünitenin başlangıç kısmında bulunan “Hazırlanalım” etkinliğinde üç soru bulunmaktadır. Bunlar:

1. İslamiyet’in doğduğu yıllarda Arabistan’da ve Dünya’da hangi din ve inançlar vardı?
2. Dört halifenin seçimle göreve gelmelerinin siyasi hayata etkileri nelerdir?
3. İslam âlimlerinin yaptıkları çalışmaların Avrupa bilim hayatına etkileri nelerdir?

Şeklinde. Sorulara bakıldığında araştırma, okumalar yapma, bilgilerini organize edip sözlü ya da yazılı olarak aktarmaya hazırlama becerilerini gerektirdiği görülmektedir. Bu beceriler, sözel-dil zekâsı alanındadır. Üçüncü soruda İslam âlimleri ve Avrupa bilim adamları arasında kurulması istenen mantıksal etkilerin analizi gibi beceriler mantık-matematiksel zekânın gelişimine yöneliktir.

“İslamiyet’in Doğduğu Dönemde Dünya” başlığı altında planlanan etkinlikte tartışma yöntemi planlanmıştır. “İslamiyet öncesi döneme Cahiliye Dönemi dönmesinin sebepleri neler olabilir?” sorusu yerleştirilmiştir. Sınıf içi etkileşimi destekleyen, kendi fikirlerini aktarma, başkalarının düşüncesine saygı gibi sosyal becerileri geliştiren tartışma yöntemi sosyal-kişilerarası zekânın ana yöntemlerindedir. Hazırlıksız konuşma, hikâyeleştirme, yorumlama gibi becerileri desteklemesi ise sözel-dil zekâsını geliştiricidir.

Araştırma etkinliği hazırlanmış ve “Arabistan’daki kabilecilik anlayışının toplum hayatına etkileri nelerdir? Elde ettiğiniz sonuçları sınıf panosuna asınız.” Sorusu yöneltilmiştir. Araştırma, okumalar yapma, yazma, metin hazırlama becerilerini kullanmayı destekleyen yapısı sözel-dil zekâ alanını; görsel açıdan zengin materyal içeren pano için çalışmalarda bulunması görsel zekâ alanını; yaptığı çalışmalarını, hazırlığını sınıfta toplulukla paylaşması, öğrencilere etkileşime ve paylaşımına açık ortam sunmasıyla sosyal zekâ alanına yöneliktir.

“Hilful-fudûl” başlıklı okuma parçası verilmiş ve metin altında da “Hz. Muhammed’in Hilfu’l-Fudûl Antlaşması’na katılmasının sebepleri neler olabilir?” Sorusu yöneltilmiştir. Bu etkinlikte parçayı okuma, yorumlama, çıkarım yapma becerileri desteklenmektedir. Bu yönüyle sözel-dil zekâsını geliştiricidir.

“İslamiyet Yayılıyor” başlığında verilen “Tartışalım” etkinliğinde, “İslam dini Arabistan’daki Cahiliye dönemi uygulamalarından hangilerine karşı çıkmış olabilir?” sorusu bulunmaktadır. Tartışma yöntemi ile sosyal-kişilerarası zekâyâ; İslam dini cahiliye dönemi arasında benzer ve farklılıkları belirlemesiyle mantık-matematiksel zekâyâ; hazırlıksız konuşma sözlü ya da yazılı aktarım becerilerini desteklemesiyle sözel-dil zekâsını desteklemektedir.

Soru-cevap yönteminin planlandığı “Cevaplayalım” etkinliğinde Medine sözleşmesinin imzalanmasının sebepleri sorulmuştur. Konun bitimine konan bu soru okuma, anlama, yorumlama becerilerini desteklediğinden sözel-dil zekâsını geliştirebilir.

“Bedir Savaşı” başlığı altında yer alan “Tartışalım” etkinliğinde Bedir Savaşı sonrası esirlerin, Müslümanlara okuma-yazma öğretme karşılığında serbest bırakmasının sebebinin ne olabileceği sorulmuştur. Sınıf içi etkileşimin artmasını destekleyici yönüyle sosyal-kişilerarası zekâ alanına yöneliktir. Konun altında yer alan bu soru okuduğunu anlama, yorumlama, çıkarım yapma becerilerini kullanmayı gerektirdiğinden sözel-dil zekâ alanını da destekleyicidir.

“Uhud Savaşı” alt başlığında yer alan soru-cevap yönetimine dayalı “Cevaplayalım” etkinliğinde Müslümanların, Uhud Savaşında aldığı yenilgilerin nedenlerin neler olduğu sorulmuştur. Savaşta bahsedilen okçuların yerleştirildikleri tepeye ait bir görselde verilmiştir. (Şekil 30).

Şekil 30: Uhud Savaşı'nda Müslümanların çekildiği dağ (Suudi Arabistan). MEB (s. 138)

Kullanılan görsel öğrencilerin savaşa ve o coğrafyaya ait kafalarında yer alan soru işaretlerini hafifleterek soyutlaştırmaktadır. Görsel uyarıcı ile desteklenmesi, resimden çıkarımlar da bulunabilme, yorumlayabilme becerileri görsel zekâ alanını destekleyicidir. Okuduğunu anlama, yorumlama, çıkarım yapma becerilerini destekleyen yönüyle de bu soru sözel-dil zekâ alanının gelişimini desteklemektedir.

“Mute Savaşı” alt başlığında bulunan “Cevaplayalım” etkinliği soru-cevap yöntemine dayanmaktadır. Burada “Hz. Muhammed Döneminde İslam devletinin sınırlarının ulaştığı yerler” sorulmuştur. Soru öğrencinin okuma, okuduğunu anlama, dinleme, bilgilerini organize etme ve aktarabilme becerilerini desteklemesiyle sözel-dil zekâsına yöneliktir.

“Osman Bin Talha ve Kâbe'nin Anahtarı” okuma metni ve metin altı sorusu Kâbe'nin görseli (Şekil 31) ve Kâbe'nin anahtarına (Şekil 32) ait görsel uyarıcılarla desteklenmiştir. Bu yönüyle görsel zekâsı gelişmiş öğrencilerin ilgisini çekecek ve zihinde oluşan soyut düşüncesi somutlaştırma imkânı bulacaktır. “Yorumlayalım” kısmıyla da “Emanetlerin ehline verilmemesinin ortaya çıkarabileceği sorunlar neler

olabilir?’’ sorusu yöneltilmiştir. Yorumlama, okuduğunu anlama gibi beceriler sözel-dil zekâsının gelişimine yöneliktir.

Şekil 31: Kâbe (Mekke). MEB (s. 140)

Şekil 32: Kâbe'nin Anahtarı. MEB (s. 140)

Hız. Muhammed'in "Son Veda Hutbesinin" düzenlenmiş hali okuma metni olarak verilmiştir. Metin altında "Araştıralım" etkinliğiyle "Hz. Peygamber'in veda hutbesinde değindiği konularla insan hakları evrensel beyannameinde yer alan maddeleri karşılaştırınız, sonuçlarını tablo olarak sınıf panosuna asınız" sorusu yöneltilmiştir. Araştırma, okuma becerilerini desteklemesiyle sözel-dil zekâsına yöneliktir. Veda hutbesinde bulunan konular İnsan Hakları Evrensel beyannameinde benzerlik ve farklılıkları belirleme mantık-matematiksel zekâsına yöneliktir. Sınıf

panoları görsel açıdan zengin materyal sağlaması, tablo şeklinde bilgilerin sunulmasını istemesiyle görsel zekâ gelişimini destekleyicidir.

“Dört Halife Dönemi” alt başlığında yer alan “Tartışalım” etkinliği, tartışma yöntemini temel almaktadır. Dört halife döneminin Cumhuriyet dönemi olarak nitelendirilmesinin gerekçesinin neler olabileceği sorusu yöneltilmiştir. Tartışma yöntemi kişilerarası etkileşimi desteklemesiyle sosyal-kişilerarası zekâyı geliştiricidir. Öğrencinin okuduğunu anlama, yorumlama, çıkarım yapmasını bekleyen bu soru sözel-dil zekânın gelişimini destekleyicidir.

Soru-cevap yöntemiyle cevaplanmasını için “Cevaplayalım” etkinliğinde iki soru bulunmaktadır. İlk soru İslamiyet’in kısa sürede geniş alanlara yayılmasının nedenleri sorulmuştur (konu içinde bu sorunun cevapları yer almaktadır). Öğrenciden okuma, okuduğunu anlama, çıkarım yapma becerileri beklenmektedir. Bu yönüyle sözel-dil becerilerinin gelişimine yöneliktir. Bir diğer soru da Dört Halife Döneminde yaşanan siyasi gelişmelerinin neler olduğu şeklindedir. Bu soru da okuma, araştırma, sözlü ya da yazılı aktarıma uygun halde bilgileri organize etme becerisiyle sözel- dil zekâ alanını geliştiricidir.

“İslam Dünyasında İlk Ayrılıklar” alt başlığı altında “Cevaplayalım” etkinliği bulunmaktadır. Burada soru-cevap yönteminin kullanılması planlanmıştır. Hz. Ali’nin merkezi Medine’den-Küfe’ye taşınmasının nedenleri sorulmuştur. Konu içinde yer alan bu soru okuduğunu anlama, cevabı metinden ayırıştırıp çıkarma ve sunma becerilerini desteklemesiyle sözel-dil zekâsının gelişimine yardımcıdır. Öğrenciden beklenen bu beceriler öğrencinin dili daha aktif kullanmasında destekleyicidir.

“Emeviler” konusu başlangıç kısmında konuya hazırlık olarak verilen “Tartışalım” etkinliğinde “Dört Halife Devrinin sona ermesiyle İslam toplumunda yaşanan sorunlar neler olabilir?” sorusu yöneltilmiştir. Tartışma yönteminin kullanılması karşı tarafı dinleme, anlama, toplum önünde konuşma gibi günlük hayata dair temel becerileri desteklemesi sosyal-kişilerarası zekâ alanına; hazırlıksız konuşma, çıkarım yapma, kendini ifade edebilme gibi becerileri destekleyici yönü sözel-dil zekâsına yöneliktir.

“Mevali Siyaseti” başlıklı bir okuma parçası düzenlenmiş ve metin altında “Yorumlayalım” etkinliği hazırlanmıştır. Soru da mevali siyasetinin İslamiyet’in yayılmasına etkisinin neler olabileceği sorulmuştur. Öğrencinin kelimelerin anlamlarına tam anlamıyla hâkim olması yorumlama becerisini kullanabilmesi açısından oldukça önemlidir. Bununla beraber okuma, okuduğunu anlama, çıkarım yapma becerilerini desteklemesiyle sözel-dil zekâsını geliştirici bir etkinliktir.

“Avrupa da İslamiyet’in Yayılması” alt başlığında verilen “Endülüs’te Sanat” okuma metni ve metin altı sorusu bulunmaktadır. Verilen soruda, İslam dininin sanatın gelişimine etkilerinin neler olduğu sorulmuştur. Metin üzerinden cevaplanan bu soru; okuma, okuduğunu anlama, yorumlama becerilerini desteklemesiyle sözel-dil zekâ alanının gelişimine yardımcıdır.

“Abbasî Devleti ve Türkler” başlığının giriş kısmında yer alan “Tartışalım” etkinliğinde “Mevali politikasının Emevi Devletinin yıkılmasına etkileri nelerdir? Sorusu yer almaktadır. Tartışma yöntemi ile cevaplanması istenen soru kişilerarası etkileşimini desteklediğinden sosyal-kişilerarası zekânın gelişimine; hazırlıksız konuşma, çıkarım yapma becerilerinin desteklemesiyle sözel-dil zekânın gelişimine yardımcıdır.

Soru-cevap yöntemine dayalı “Cevaplayalım” etkinliğinde “Bağdat’ın Doğunun en büyük ve en önemli ekonomik merkezi haline gelmesinin sebepleri nelerdir?” sorusu yer almaktadır. Okuma, okuduğunu anlama, çıkarım yapma becerileri desteklenmesi sözel-dil zekâ alanının gelişimine yöneliktir.

“Abbasi Devlet Teşkilatında Türkler” alt başlığında verilen tartışma yönetimine dayalı etkinlikte “Abbasi halifesinin sadece Türklerin yaşadığı bir şehri kurmasının nedenleri neler olabilir?” sorusu bulunmaktadır. Konuyla ilgili verilen bu soru okuma, okuduğunu anlama, çıkarım yapma becerilerini kullanmayı planlaması yönüyle sözel-dil zeka alanına; sınıf içinde düşünceleri paylaşma, empati kurma, karşı tarafın sözlerini dinleme, etkileşimi artırma sosyal-kişilerarası zekâ alanının gelişimini destekleyicidir.

“Bilim Medeniyeti” başlığı altında konuya hazırlık olarak verilen “Tartışalım” etkinliğinde “İslam bir ilim dini ve onun vücuda getirdiği medeniyet, bir ilim

medeniyetidir” sözü verilmiş, bu söz üzerinden “İslamiyet ve bilim ilişkisi” hakkında öğrencinin görüş bildirmesi istenmiştir. Okuma, anlama, yorumlama becerileri sözel-dil zekâ alanının becerileridir. Düşüncelerini sınıf ortamında aktarması, kişilerarası paylaşım ve etkileşimi desteklemektedir. Bu yönüyle sosyal-kişilerarası zekâ alanına yöneliktir.

“İslam Âlimlerin İlme Bakışları” alt başlığında öğrenciyi araştırmaya yönlendiren bir etkinlik hazırlanmıştır. “Avrupalılar, Eski Yunanlıların eserlerini bin yıldan fazla bir süre ellerinde tuttıkları hâlde Rönesans’ı neden çok daha önce başlatamadılar? Araştırıp ulaştığımız sonuçları sınıfta paylaşınız” sorusu verilmiştir. Araştırma yapma, okumalar yapma, elde edilen bilgileri belli bir düzen içinde organize etme becerileri sözel-dil zekâ alanına yöneliktir. Hazırlanan araştırmayı sınıf içinde sunma, paylaşım ve etkileşimde bulunma, sözlü iletişime geçme becerilerini kullanması sosyal- kişilerarası zekâ alanına yöneliktir.

Konunun devamında “Tartışalım” etkinliği düzenlenmiştir. Biruni’ye ait “Ben her kişinin kendi çalışmasında yapması gerekeni yaptım: Öncekilerin başarılarını minnettarlıkla karşılamak, onların yanlışlarını ürkmeden düzeltmek, kendisine gerçek olarak görüneni gelecek kuşağa ve sonrakilere emanet etmek” sözü paylaşılmış ve Biruni’ye ait görsel uyarıcı ile desteklenmiştir. (Görsel 15) Görsel uyarıcılar öğrencilerin konuya ilgisini çekerek, katılımlarını destekleyicidir. Verilen sözü okuma, okuduğunu anlama, yorumlama becerilerini kullanarak Biruni’nin İslam medeniyetinin gelişimine katkılarını söylemesi beklenmektedir. Bu beceriler sözel-dil zekâ alanının temel becerilerindedir. Sınıf içinde düşüncelerini aktarma, savunma, geliştirme ortamı oluşturan tartışma yönteminin kullanılmasıyla sosyal-kişilerarası zekâ alanının gelişimini destekler.

Şekil 33: Biruni (temsili). MEB (s. 164)

İbn-i Sina hakkında “Uluslararası Astronomi Birliği (IAU), Ay’daki büyük kraterlere genellikle bilim tarihinde önemli yeri olan bilim insanlarının isimlerini vermektedir. Bu isimler arasında yer alan Türk İslam bilginlerinden biri de İbn-i Sina’dır.” Bilgisi paylaşılmış ve araştırma etkinliği düzenlenmiştir. Bu bilgiden hareketle “Ay’daki büyük kraterlere adı verilen diğer Türk İslam bilim insanları kimlerdir? Bulduğunuz isimleri sınıfta paylaşınız” sorusu yöneltilmiştir. Araştırma, okuma, okuduğunu anlama, becerilerini desteklemesi sözel-dil zekâ alanına ait becerileri desteklemektedir. Sınıf içinde araştırmasını sunma dinleme ve kendini dinletme ortamını sağlama, paylaşımda bulunma ortamı sağlama sosyal-kişilerarası zekâ alanına yöneliktir.

“İslam Sanatı ve Osmanlı” başlıklı bir metin paylaşılmış ve görselle desteklenmiştir. (Şekil 29). Görsel uyarıcıların bulunması görsel zekâ alanına yönelik öğrencileri ilgisini etkinliğe yöneltecektir. Aynı zamanda öğrencilerin metni okurken zihinlerinde yer alan kavramları örnekle karşısında bulması öğrenmede kalıcılığı desteklemektedir. Bu yönüyle görsel zekâ alanına yöneliktir. Metin altı sorusunda günümüz İslam sanatı adına yapılan eserlerin istenilen seviyeye gelememe nedenleri üzerine yorumda bulunması istenmiştir. Metni okuma, okuduğunu anlama, yorumlama becerilerini kullanması sözel-dil zekâ alanının geliştirmektedir. Öğrencinin kendi düşüncesini oluşturması kendi fikirleri çerçevesinde nedenler bulmasını

desteklemesi yönüyle de içsel zekâ alanının gelişimini destekler niteliktedir. Oluşturduğu düşüncelerini sınıf ortamında aktarma şansı tanınması durumunda da etkileşim ve paylaşım ortamı oluşturacağından sosyal-kişiler arası zekâ alanının gelişimini de destekleyicidir.

Şekil 34: Süleymaniye Camisi. MEB (s. 172)

4.6 Altıncı Ünite Bulunan Etkinlik ve Metin altı Sorularına Ait Bulgular ve Yorumlar

Ünite	Sözel-dil Zekası	Mantık- matematik zekası	Görsel- uzamsal Zeka	Müzikal- ritmik Zeka	Bedensel-Kinestetik Zeka	Kişiler-arası (sosyal) Zeka	İçsel Zeka	Doğacı Zeka	Toplam
f	14	3	4	0	0	6	1	0	14
%	100	21,43	28,57	0	0	42,86	7,14	0	100

Şekil 35: Altıncı ünite bulunan etkinlik ve metin altı sorularının zekâ alanlarına göre dağılımı

Ünitenin başlangıç kısmında yer alan “Hazırlanalım” etkinliğinde üniteye hazırlık olması amacıyla üç soru verilmiştir.

1. “Türklerin İslamiyet’i kabul etmesinde etkili olan unsurlar nelerdir?”
2. “Geçmişten günümüze Türklerin İslam dünyasına katkıları nelerdir?”
3. “Anadolu’nun Türk yurdu olmasında Anadolu’ya yapılan Türk göçlerinin etkileri nelerdir?”

Bu sorular araştırmaya, okuma, okuduğunu anlama ve aktarmaya hazır hale getirme yani hikâyeleştirme becerilerini desteklediğinden sözel-dil zekâ alanına yöneliktir.

“Türk-İslam Tarihindeki Siyasi Gelişmeler” başlığında yer alan “Tartışalım” etkinliğinde Türklerin İslamiyet’i kabul etmesinin siyasi hayat üzerindeki etkilerinin neler olduğu sorulmuştur. Etkileşim ve paylaşım ortamı sağlayan tartışma yöntemini kullanması sosyal-kişilerarası zekâ alanını geliştiricidir. Bilgileri organize ederek bir düzen ve bütünlük içinde aktarma, hazırlıksız konuşma becerilerinin kullanılması sözel-dil zekâ alanının gelişimini desteklemektedir.

“Türklerin İslamiyet’i Kabulü” başlığında verilen “Tartışalım” etkinliğinde Orhun Kitabeleri’nden alıntı yapılanarak “Kişioğlu ölmek için yaratılmıştır. İnsanoğlu fani, Gök tanrı ebedidir” sözü paylaşılmıştır. Orhun Kitabeleri’nde geçen bu ifadenin İslam dini ile benzerliği olup olmadığı ve nedenleri sorulmuştur. Tartışma yönteminin kullanılması sosyal-kişilerarası zekâ alanını destekleyicidir. Anlama, yorumlama becerilerini kullanarak verilen alıntı üzerinden soruyu yanıtlamak sözel-dil becerisine destekleyicidir. Aynı şekilde Gök tanrı inancı ile İslamiyet inancı arası benzerlikleri ayırt etme, fark edebilme karşılaştırma becerileri ise mantık-matematik zekâ alanına yöneliktir.

“Türkler, İslam dinin niçin kabul etti” okuma metni üzerinden Türklerin ruh ve karakter yapılarının Müslümanlığı seçmeleri üzerine yorum yapmaları istenmiştir. Metni okuma, anlama, yorumlama becerilerinin kullanılması sözel-dil zekâ alanını geliştiricidir. Eski dinlerdeki ruh ve karakter konusunda ki bilgiler ile İslam dininin bu konulardaki bilgilerini karşılaştırma, benzer ve farklılıklarını ortaya koyabilme mantık-matematik zekâ alanına ait becerilerin gelişimini desteklemektedir.

“İslamiyet’in Türk Devlet ve Toplum Yapısına Etkisi” konusunda yer alan “Tartışalım” etkinliğinde, Hikmet Tanyu’ dan “Türk millî kültürünün yanında İslam dininin büyük önemi ve etkisi ile Türkler mütecanis, birlikçi bir millet hâline gelmiştir. Tarih boyunca Türkler, kendi içlerindeki mücadele ve çatışmaları ortadan kaldırdıkça birlik ve beraberliklerini sağladıkça güçleri de çok artmıştır, ülkeleri yükselmiştir” sözü alıntı yapılmıştır. Verilen okuma parçaları üzerinden yöneltilen sorular okuma, okuduğunu anlama, yorumlama, dile hâkim olma becerileri gerektiren sorulardır. Belirtilen bu metin üzerinden “Türk birliğinin sağlanarak İslamiyet’in etkileri neler olabilir?” sorusu sorulmuştur. Metni okuma, anlama, yorumlama becerilerini gerektiren bu etkinlik sözel-dil zekâ alanının gelişimini destekler. Kişilerarası etkileşim, paylaşım, iletişim imkânı vererek sosyalleşme olanağı sağlamasıyla da sosyal-kişilerarası zekâ alanına yöneliktir.

“Türk İslam Dünyasında İlk Edebi Eserler” alt başlığında verilen “Kutadgu Bilig” başlıklı okuma parçası Uygurca metninden bir görselle desteklenmiştir. (Görsel 36) Görsel uyarıcıların kullanımı görsel zekâ alanına hitap etmektedir. Metin altı sorusunda Türk-İslam tarihi içerisinde Kutadgu Bilig’in önemi sorulmuştur. Bu soruyu cevaplayabilmek metin okuma, anlama, yorumlama becerilerinin kullanımını desteklemesiyle sözel-dil zekâ alanının gelişimini destekler.

Şekil 36: Kutadgu Bilig (Uygurca). MEB (s. 186)

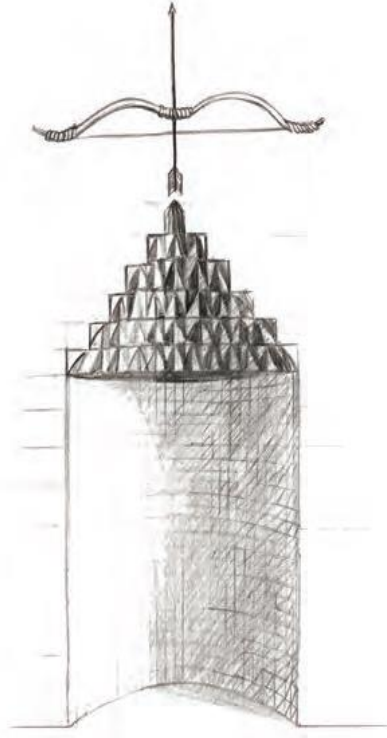

“İslam’ın evrensel çehresinde verilen diğer bir okuma metni, Ahmet Yesevi ile ilgili bir çıkarım içeren paragraf paylaşılmış ve Ahmet Yesevi’nin İslamiyet’in Türkler arasında yayılmasına etkisi sorulmuştur. Öğrencinin araştırma, okuma, anlama, yorumlama becerilerinin kullanması sözel-dil zekâ alanını geliştiricidir.

“Oğuzlar kimdir” başlıklı okuma metni verilmiş ve yorumlayalım etkinliği ile Oğuzların büyük devletler kurmalarında rol oynayan sebepleri sorulmuştur. Metni okumak ve anlamak soruyu cevaplamak için gerekli becerileridir. Soruyu cevaplayabilmek için yorum becerisinin kullanılması gerekmektedir. Bu beceri alanları sözel-dil zekâ alanına aittir.

“Dandanakan Zaferi” başlıklı okuma metni altında verilen “Yorumlayalım” etkinliğinde verilen metin altı sorusunda Dandanakan Savaşı’nın Türk siyasi hayatına etkileri sorulmuştur. Metin üzerinden cevaplanacak olan soruda okuma, okuduğunu anlama becerilerinin kullanılması gerekmektedir. Etkinlikte öğrencilerin bunlardan yola çıkarak bir yorumda bulunması istenmesi sözel-dil becerisini destekleyen bir yapıdadır.

“Büyük Selçuklu Devleti” alt başlığında verilen “Tartışalım” etkinliğinde “Tuğrul Bey’in antlaşma şartı olarak Emeviler döneminde yaptırılan caminin mihrabına kendisine ait olan ok ve yay işaretlerinin işlenmesi maddeleri koydurmasının sebepleri neler olabilir?” sorusu bulunmaktadır. Soru da anlatılan mihrap, ok ve yay öğeleri temsili bir görselle paylaşılmıştır (Şekil 37). Sorunun yanında bulunan bu görsel soruyu ve konuyu desteklemektedir. Anlatılan durumun görsel olarak sunulması görsel zekâ alanını destekleyicidir. Tartışma yönteminin kullanılması sosyal zekâ alanına; hazırlıksız konuşa geliştirme okuduğunu anlama ve yorumlama becerilerinin geliştirmesiyle sözel-dil zekâ alanına yöneliktir.

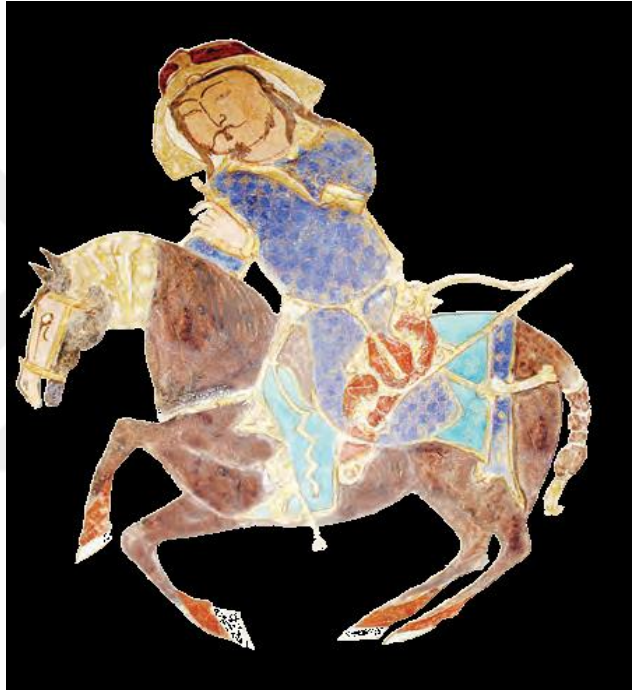

Şekil 37: Tuğrul Bey'in istediği mihrap (temsili). MEB (s. 193)

“Büyük Selçuklu Devletinde Yönetim ve Toplum Yapısı” başlığı altında verilen tartışma yöntemine dayalı etkinlikte Nizamülmük'ün “Allahu Teâlâ her çağda halk arasından birini seçerek onu hükümdarlara yaraşır birtakım özelliklerle donatır. Dünya işleri ve cihan ahalisinin kamu düzeninden onu sorumlu kılarak fitne ve kargaşa kapısını onun eliyle kapatır. Adaleti sayesinde hoşça zaman geçirip kendilerini güvende hissetmeleri ve idaresine duacı olmaları için insanların gönlünde ve gözünde ona dair derin bir saygı uyandırır” sözü paylaşılmış ve Cihan anlayışının kamu düzeni ile Türk devlet geleneğindeki hâkimiyet anlayışı arasındaki ilişkinin açıklanması istenmiştir. Tartışma yönteminin sınıf içi etkileşim ve paylaşım ortamı oluşturması sosyal-kişilerarası zekâ alanına; verilen sözü okuması, anlaması ve yorumlayabilmesi sözel-dil zekâ alanına; kamu düzeni ile Türk devlet geleneği arasındaki farklılık ve benzerliği algılama aralarında ilişki kurabilme becerisinin kullanılmasında mantık-matematiksel zekâ alanına yöneliktir.

“Araştıralım” etkinliğinde “İslamiyet öncesi Türk devletleri ile ilk Türk İslam devletlerindeki Askeri yapıları karşılaştırınız. Elde ettiğiniz sonuçları slayt hazırlayarak sınıfta sunumunu yapınız” sorusu verilmiştir. İlk olarak sorunun ilk

kısımında İslamiyet öncesi ve sonrası Türk askerî yapılarına yönelik karşılaştırma yapılması istenmektedir. Bu mantık-matematik zekâ alanına yönelik bir çalışmadır. Araştırma yapma, okuma bir bütünlük oluşturacak şekilde metin hazırlama sözel-dil zekâ alanının becerilerindedir. Soru da istenen slayt hazırlığının görsel materyaller arasında olması ve içinde zengin görselleri barındırmasıyla görsel zeka alanını destekleyicidir. Aynı zamanda görsel uyarıcı ile de desteklenmiştir. (Şekil 38). Sınıf ortamında toplum önünde konuşma, sözlü iletişim kanallarının açıklığı ile etkileşimi ve paylaşımlarda bulunması sosyal zekâyı destekleyicidir.

Şekil 38: Süvari (Minyatür). MEB (s. 199)

“Siyasetnameye göre hükümdar nasıl olmalı?” metni altında verilen “Yorumlayalım” etkinliğinde siyasetnameye göre hükümdarlarda aranan özellikler sorulmuştur. Metni okuma, anlama, yorumlama becerileri sözel-dil zekâ alanının temel becerilerindedir ve bu zekâ alanının gelişimini desteklemektedir.

“Alamut’un Hançerleri” adlı Hasan Sabbah ve Alamut üzerine bir okuma parçası verilmiş ve Alamut Kalesi’ne ait görselle desteklenmiştir. “Batinilerin örgütlenmesini göz önüne getirdiğimizde günümüzde hangi örgüt veya örgütlerin yapılanması aklınıza gelmektedir” sorusu verilmiştir. Metni okuma anlama yorumlama becerileri sözel-dil zekâ alanına yöneliktir. Soruda verilen “aklınıza

gelmektedir” kısmı öğrencinin kişisel düşünce ve fikirlerini ortaya koymasının sağlayacağından içsel zekânın gelişimine destekleyicidir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1 Sonuç ve Tartışma

- 1) 9. sınıf Tarih ders kitabında bulunan etkinliklerin büyük çoğunluğu sözel- dil zekâ alanına yöneliktir.
- 2) 9. sınıf Tarih ders kitabında bulunan metin altı sorularının büyük çoğunluğu sözel-dil zekâ alanına yöneliktir.
- 3) Tarih ders kitabında, sosyal zekânın gelişimini destekleyecek “grup çalışması”, “tartışma” gibi etkinliklere yer verilmiştir. Sosyal zekânın gelişimini destekleyen bu etkinlikler, daha çok konu ve ünite başlarında yer alan “Tartışalım” etkinliklerinde görülmektedir. Tartışma yönteminin kullanılacağı sorular dışında grup çalışmasına yönelik tek etkinlik bulunmaktadır. Sosyal zekâ alanının gelişimini, sınıf içi iletişim ve paylaşımı sağlayacak yapıda başka unsurlar ya da yöntemler kullanılmamıştır.
- 4) İçsel zekâ alanına yönelik, bu alanı geliştirici, kişisel duygu ve düşüncelerin ifadesine yönelik birkaç soru ve etkinlik bulunmaktadır.
- 5) Ders kitabında metinlerle ilgili paylaşılan görseller, konuyu desteklemesi planlanan görseller, haritalar, şablonlar bulunmaktadır. Görsel alana yönelik olarak kısıtlı pano çalışması ve sunum etkinliği yer almaktadır. Bunlar da görsel zekâ alanının gelişimi için yeterli sayıda olmadığı görülmüştür.
- 6) Müzikal- ritmik zekâyâ yönelik hiçbir etkinlik kitapta yer bulmamıştır.
- 7) Kitapta bulunan ilişki kurma, benzerlik ve farklılıkları belirlemeye yönelik hazırlanan sorular ve etkinliklerin mantık- matematik zekânın gelişimine yönelik olduğu görülmüştür.
- 8) 9. sınıf Tarih ders kitabındaki metin altı sorularında bedeni zekâyâ yönelik hiçbir soru veya etkinliğe rastlanmamıştır.

9) Metin altı soru ve etkinlikler incelendiğinde doğa zekâsına yönelik etkinliklere rastlanmamıştır. Konu içinde sunulan üç farklı bitki örtüsüne ait fotoğraf kitapta doğa zekâsına ait tek bulgudur.

10) İncelenen etkinlik ve metin altı sorularının sayısal değerleri çıkarılmıştır. Etkinlik ve metin altı sorularının %100'ü sözel- dil zekâ alanı; %34,86'sı mantık- matematik zekâ alanına; %28,44'ü görsel zekâ alanına; %0 müzikal- ritmik zekâ alanına; %0 bedensel- kinestetik zekâ alanına; %7,34'ü içsel zekâ alanına; %47,71'i sosyal-kişiler arası zekâ alanına; %0'ı doğacı zekâ alanına aittir.

11) Çoklu zekâ kuramının İngilizce, Türkçe, Edebiyat, Fen bilgisi, Matematik gibi derslerde uygulanması ile ilgili birçok çalışma mevcuttur. Ancak Tarih dersi ile ilgili bu alanda yeterli çalışma bulunmamaktadır.

Ünite		Sözel	Mantıksal	Görsel	Müzikal	Bedensel	İçsel	Sosyal	Doğacı	Toplam
Toplam	F	109	38	31	0	0	8	52	0	109
	%	%100	%34,86	%28,44	%0	%0	%7,34	%47,71	%0	%100

Tablo. 1. İncelenen MEB 9. Sınıf Tarih ders kitabındaki soruların çoklu zekâ kuramına göre dağılımı

5.2 Öneriler

1) 9.sınıf tarih ders kitabında yer alan etkinlik ve metin altı soruları çoğunlukla sözel- dil zekâ alanının gelişimine hizmet etmektedir. Sınıf içinde farklı zekâ alanları gelişmiş öğrencilerin konuyu kavrayabilmesini sağlamak amacıyla her zekâ grubuna yönelik soru ve etkinlikler hazırlanabilir. Örneğin; “Tarih ve Diğer Bilimler” konusu işlenirken öğrenciye tarihin yararlandığı bilim dallarına dair bilgilerini uygulamalı öğrenme imkânı sağlamak açısından müzelere yapılacak bir gezi doğa zekâsına, görsel zekâ ve bedensel- kinestetik zekânın gelişimini destekler. Müzede yapılacak olan soru- cevap etkinliği sözel-dil zekâsına; sosyal zekâyı geliştirmesi açısından grupla aktivite planlamak sınıf içinde paylaşım ve etkileşime yöneliktir.

Oluşturulacak küçük gruplara verilen bilim dalı ile müzede o bilim dalının inceleme alanına ait eşyalar bulmaya yönelik soru mantık-matematik zekâ alanına; grup çalışması ile tarihe yardımcı bilim dallarını içine alan akrostiş, şarkı sözü yazma etkinliği hazırlayarak hem sosyal zekâyâ hem de müzikal- ritmik zekâyâ yönelik etkinlikler hazırlanması mümkündür. Tüm konular için soru ve etkinliklerin bu şekilde hazırlanması farklı zekâ alanları gelişmiş öğrencilerin derse aktif olarak katılmasını, daha verimli öğrenme ortamlarında bulunmasını sağlayabilir.

2) Kavram haritaları, tablolar, fotoğraflar, olay örgüsünü gösteren grafikler, şablonlar görsel zekânın gelişiminde etkilidir. 9. sınıf Tarih ders kitabında tablo, grafik, kavram haritası ve şablonlara yeterince yer verilmemiştir. Örneğin; kavram haritalarının öğrenmeye olan verimliliği bilinmektedir. Buna rağmen kitapta buna hiç yer verilmemiş ve öğrenciden de bu yönde bir çalışma yapması istenmemiştir. Görsel zekâ alanına yönelik bulgular kitapta yer verilen fotoğraf ve resimlerle sınırlıdır. Bunların çoğu da birbirine renk, ton yapı olarak benzerlik göstermektedir. Metin içinde verilen resimler, konuyu veya metnin yazıldığı dönemin zihniyetini yansıtır özellikler göstermesi, öğrencinin dönemle ilgili fikir sahibi olmasını sağlaması gerekmektedir.

3) Bedeni- kinestetik zekâ alanına yönelik etkinlik ve metin altı sorular kitapta bulunmamaktadır. Öğrencilerin el becerilerini kullanabileceği, canlandırma yapabileceği veya senaryolaştırılacak metinler sunularak bu zekâ alanının gelişimi desteklenebilir.

4) 9. sınıf Tarih ders kitabında doğacı zekâyâ yönelik bir etkinlik bulunmamaktadır. Verilen tarihi mekânlara yönelik eski bilgilerle günümüzde o bölgeye ait verilerin karşılaştırılması, doğadaki ve çevredeki değişimi algılayabilmesi sağlanarak bu zekâ alanının gelişimi desteklenebilir. Ayrıca geçmiş ve günümüz doğa ortamının karşılaştırılmasının istenmesi çevre bilincinin gelişimini sağlayabilir.

5) İncelenen ders kitabında, içsel zekanın gelişimini sağlayacak nitelikte az sayıda etkinlik ve soru bulunmaktadır. Yöneltilen bu sınırlı sayıda ki soru ve etkinlikler de öğrencilerin kendini tanıması, ifade etmesi yani içsel zekalarını geliştirmede yeterli gözükmemektedir. Bu nedenle; bireysel çalışmayı, kişisel

duyguları, düşünceleri ifade etmeyi, kendine ve düşüncelerine saygısını arttırmayı hedefleyen soru ve etkinliklerle içsel zeka alanının gelişimi desteklenmelidir.

6) 9. sınıf Tarih ders kitabındaki etkinlikler ve metin altı sorular tartışma, soru-cevap, sunum gibi öğretim stratejilerinin yanı sıra; görüşme yaptırma, drama ile gösterme, olay kahramanlarını betimleme, empati gibi stratejilerin kullanımına da yer verilirse sosyal zekanın gelişimine katkı sağlanabilir.

7) Kitapta yer alan farklı metinlere ait birçok soru benzer yapı ve niteliktedir. Hatta soruların birçoğu nerdeyse birbirinin aynısı gibi görünmektedir. Bu da soru ve etkinliklerin sıkıcı hale gelmesine neden olmaktadır. Konular ve metinler farklı soru tipleriyle zenginleştirilerek öğrencilerin derse ve etkinliklere ilgisi arttırılabilir.

8) Ders kitabında öğrencilerden sunum hazırlamasına yönelik bir etkinlik planlanmıştır. Bu görsel ve işitsel olarak zengin bir materyal olarak düşünülse de bazı eksiklikleri ve dezavantajları bulunmaktadır. Öncelikle sunum hazırlanması için tek bir konu belirlenmiştir. Konunun genel çerçevesi belirlenip öğrencilere konuyla alakalı ama kendi belirledikleri bir alt başlık açma şansı verilse öğrencilerin etkinliğe ilgisinin daha fazla olacağı beklenebilir. Bir diğer nokta tek bir konu ve kalabalık sınıf mevcudu düşünüldüğünde öğrencilerin farklı sunumlarda olsa yakın zaman diliminde aynı konuyu tekrar tekrar dinlemeleri onların ilgisini azaltıp dersten kopmalarına sebep olacaktır. Bunun da sınıf yönetiminde sorunlara sebep olması beklenebilir. Ayrıca her öğrenciye sunum yapma şansı verilemeyeceği, bu yönde verilen tek bir etkinlik ve kalabalık sınıf mevcutları düşünüldüğünde bazı öğrencilerin bu çalışmayı yapma şansı kazanırken diğerleri bu şanstı mahrum kalacaktır. Bu tür etkinlik sayıları kitapta arttırıldığında belli bir sisteme oturarak her öğrenciye araştırma yapma, sunum hazırlama ve sunma şansı verilebilir.

9) Ders kitapları hazırlanırken çoklu zekâ kuramından yararlanılması ders kitabının hala temel materyal olarak kullanıldığı günümüzde öğrenci başarısını ve bilgilerin kalıcılığını arttıracaktır.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, Kamile (2003). *Aktif öğrenme*. İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları
- Akboy, R. (2005). *Eğitim psikolojisi ve çoklu zekâ*. İzmir: Dinozor Kitabevi.
- Aktekin, S. (Ed.) (2009). *Türkiye’de tarih eğitimi. Çok kültürlü bir avrupa için tarih ve sosyal bilgiler eğitimi*. Ankara: Harf Eğitim Yayıncılığı.
- Armstrong, T. (1994). *Multiple intelligence in the classroom*. United States of America: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Arslan, M., Karakuş, İ. ve Tosunoğlu M. (2001). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Anıtepe Yayıncılık.
- Bagdan, R. C. and Biglen, S. K. (1992). *Qualitative research for education: An introduction to theories and methods*. Boston: Allyn and Bacon.
- Başaran, I. (2004). *Etkili öğrenme ve çoklu zekâ kuramı: Bir inceleme*. *Ege Eğitim Dergisi*, 5, 7- 15.
- Başbay, A. (2000). *Çoklu zekâ kuramına göre eğitim programları ve sınıf içi etkinliklerin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Belenli, T. (2014). *Tarih öğretimi ve çoklu zekâ kuramı: Tarih nasıl öğretilir*. İstanbul: Yeni İnsan yayınları.
- Boydak, A. (2001). *Öğrenme stilleri*. İstanbul: Beyaz Yayınları
- Bümen, T. N. (2004). *Okulda çoklu zekâ kuramı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Bümen, T. N. (2005). *Okulda çoklu zekâ kuramı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Carr, E.H. (1994), *Tarih nedir*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demircioğlu, İ.H. (2007). *Tarih öğretiminde öğrenci merkezli yaklaşımlar*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Demirel, Ö., Başbay, B. ve Erdem, E. (2006). *Eğitimde çoklu zekâ kuramı ve uygulama*. Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Dilek, G. (2010). Çağdaş tarih öğretimi yaklaşımında temel yaklaşımlar. M.Safran (Ed.), *Tarih nasıl öğretilir?*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Diñç, E. (2012). Tarih öğretiminde yazılı kaynakların kullanımı. (Ed.) İ.H.Demircioğlu, İ.Tura,. *Tarih öğretimi öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. Ankara: Pegem-A Yayıncılık.
- Duruoğlu, Z. (2012). *İlköğretim 4. Ve 5. sınıf türkçe ders kitaplarının yapılandırmacı eğitim ve çoklu zekâ kuramı bağlamında incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Elban, M. (2015). Ortaöğretim öğrencilerinin tarih dersine ilişkin tutumları: Ankara ili kazan ilçesi örneği. *Turkish journal of education studies*, 2(2), 103- 118.
- Erkuş, A. (1998). Goleman’ın duygusal zekâ görüşünün psikometrik açıdan eleştirisi ve dinamik etkileşimsel model önerisi. *Türk Psikolojisi Yazıları Dergisi*. 31-40.

- Ertürk, S. (1972). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara.
- Gardner, H. (1993). *Frames of mind*. Basic Books.
- Gardner, H. (1993). *Multiple intelligences- The theory in pratice*. Basic Books.
- Gardner, H. (2004). *Zihin çerçeveleri*. (çev.: Ebru Kılıç). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Gardner, W. E., Demirtaş, A., Doğanay, A., Çiçek, R., Güney, E. ve Kitapçı, Z. (1997). *Sosyal bilimler öğretimi*. Ankara: Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi.
- Gümüş, M. (2011). *İlköğretim 5.sınıf sosyal bilgiler öğretim programı öğrenme-öğretme sürecinin çoklu zekâ kuramına göre değerlendirilmesi*. (Yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Muğla.
- Hamacheck, D. (1995). *Psychology in teaching, learning and growth*. Boston: Allyn and Bacon.
- Kaplan, İ. E. (2013). *6.sınıf Sosyal Bilgiler dersinde, tarih konularının çoklu zekâ kuramına göre öğretilmesinin öğrenci başarısına etkisi*. (Yüksek lisans tezi). Zirve Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kızıltepe, A. Z. (2007). *Öğretişim- eğitim psikolojisine çağdaş bir yaklaşım*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık
- Korkmaz, H. (2001). Çoklu zekâ kuramı tabanlı etkin öğrenme yaklaşımının öğrenci başarısına ve tutumuna etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 26(4), 241- 247.
- Küçükahmet, L. (2001). *Öğretim ilke ve Yöntemleri (Gözden Geçirilmiş 12. Baskı)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kütükoğlu, M.S.(1990). *Tarih araştırmalarında usul*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi
- Mettetal, G. ve Diğerleri. (1997). Attitudes toward a multiple intelligences curriculum. *The Journal of Educational Research*. XCI(2), 115–122.
- Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2018). *Tarih dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Özçelik, İ. (2001). *Tarih araştırmalarında yöntem ve teknikler*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Özdemir, M. (2011). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (1), 323- 343.
- Paykoç, F. (1998). *Tarih öğretiminde temel paradigma sorunu*. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Saban, A. (2005). *Çoklu zekâ teorisi ve eğitim*. (5.baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Selçuk, Z., Kayılı, H. ve Okut, L. (2004). *Çoklu zekâ uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Simpson, A. (2012). History in education. (Çev. İ.Turan). *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 1, 165-171.
- Talu, N. (1999). Çoklu zekâ kuramı ve eğitime yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 164-172.

- Tarman, S. (1998). Çoklu zekâ kuramı ve zekânın yedi türü. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 58, 12- 16.
- Temiz, N. (2007). *Kimim -1? Çoklu zekâ kuramı okulda ve sınıfta*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Togan, Z. V. (1985). *Tarihte usûl*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Tuğrul, B., Duran, E. (2003). Her Çocuk başarılı olmak için bir şansa sahiptir: zekanın çok boyutluluğu çoklu zeka kuramı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı.4, 224-233
- Vural, B. (2005). *Öğrenci merkezli eğitim ve çoklu zekâ (3. Baskı)*. İstanbul: Hayat Yayıncılık
- Yazıcı, F. (2015). Tarihte Nesnellik ve Nedensellik. (Ed.) A. Şimşek, *Tarih İçin Metodoloji..* İstanbul: Pegem Akademi.
- Yekrek, Ş. (2006). *İlköğretim 8.Sınıf T.C. inkılâp tarihi ve atatürkçülük dersinde çoklu zekâ kuramının öğrencilerin erişisine ve derse karşı tutumlarına etkisi*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 23(112), 7-17.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (Yedinci Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yiğit, E. (2011). *Ortaokul 10.sınıf türk edebiyatı ders kitabındaki metin altı soruların ve etkinliklerin çoklu zekâ kuramı çerçevesinde incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü.